

Mälardalens högskola
Akademin för hållbar Samhälls- och teknikutveckling
Kurs: Sociologi med socialpsykologisk inriktning, 61-90, SOA300

Utstötta från Arbetsmarknaden

- **Röster från deltagare i AMA arbetsmarknads verksamhet
Utvecklingscentrum**

Lina Samoey

Uppsats i sociologisk socialpsykologi, VT 2010
Handledare: Mekuria Bulcha
Examinator: Tomas Kumlin

Innehållsförteckning

1. Inledning	4-5
1.2 Syfte och frågeställning.....	5-6
2. Disposition	6-7
3. Tidigare forskning	7
3.1 Utbildning och Diskriminering.....	7-8
3.2 Rekryteringsprocedurer och Anställningsformer.....	8-10
3.3 Arbetslöshet, Hälsa och Sociala nätverkets betydelse.....	10-11
3.4 Sammanfattning av tidigare forskning.....	11
4. Metod	12
4.1 Kvalitativ metod.....	12
4.2 Val av det metodologiska angreppssättet.....	12
4.3 Om Grundad Teori.....	13
4.4 Förförståelse, självkritik och utmaningar.....	13-14
4.5 Forskningsprocessen enligt Glaser.....	14-15
4.6 Urval.....	15-17
4.7 intervjuprocessen.....	17
4.8 Presentation av deltagarna.....	18
4.9 Analys och Forskningsetiskapprinciperna.....	18-19
5. Resultat	19-20
5.1 Brist på arbetslivserfarenhet i Sverige.....	21-25
5.2 Underskattning av arbetsförmågan.....	26-30
5.3 Kärnkategorin.....	31-32
5.4 Sammanfattning av resultatet.....	32-33
6. Diskussion	33
6.1 Är mina frågeställningar besvarade?.....	33-34
6.2 Återkoppling till tidigare forskning.....	34-36
6.3 Koppling till två teoretiska referensramar.....	36-40
6.4 Egna reflektioner.....	40
6.5 Metodkritik och Framtida forskningsförslag.....	41
6.6 Slutord.....	41
Referenser	42-43

Bilaga 1: Intervjuguide

Abstract

Studien syftar till att undersöka om det finns skillnader mellan hur deltagare av utländskt- och svenskt ursprung i AMA arbetsmarknads verksamhet Utvecklingscentrum definierar sin arbetslöshet och vad de anser är de bakomliggande orsakerna till deras arbetslöshet. Tidigare forskning inom området belyser arbetslösheten som ett samhälligt dilemma och menar att den grupp av människor som drabbas värst är grupper av utländskt ursprung. Valet av undersökningens metod föll på Grundad teori där 6 djupintervjuer genomfördes. Från resultatet utkristalliserades kärnkategorin; utstötta från arbetsmarknaden. Resultatet visar att de utländska deltagarna har angett flera aspekter som de upplever dem bakomliggande orsakerna till deras arbetslöshet, som dock inte igenkänns av de svenska deltagarna då de uppger helt andra orsaker. Alla deltagare vet inte var de ser sig själva om ett år framåt och vågar inte uttala sig om framtiden vad beträffar arbetslivet på den riktiga arbetsmarknaden. För att bredda förståelsen av det funna resultatet valde jag att återkoppla den till Beck Ulrichs teori om risksamhället samt Erving Goffmans stigmatteori.

Nyckelord: Arbetslöshet, Utstötta från arbetsmarknaden, Stigmatteori, risksamhället, Grundad teori

1. Inledning

De flesta verksamma vuxna människor tillbringar stor del av sitt vakna liv i arbete på olika arbetsplatser. Många centrala upplevelser - och livserfarenheter hänger samman med människans arbete. Det kan handla om erfarenheter av kamratskap, upplevelser av självförverkligande, men det kan likväl gälla erfarenheter av olika organisationers och verksamheters funktionssätt, samt fackliga och politiska erfarenheter. Enligt Goldberg utgör arbete en mycket viktig central roll för individens liv i vår kultur (Goldberg 2005: 128). Men, hur skulle det då te sig när arbetslöshet inträffar? I tv, radio och tidningar kan vi se flera olika röster som uttalar sig om arbetslösheten. De som mest frekvent framför sina uttalanden är politiker, forskare, representanter för arbetsgivare - och arbetstagarorganisationer. Allt som oftast är det tydligt att åsikterna om, bilderna av, arbetslösheten knuten till ett samhälligt dilemma som alla medborgare är väl bekanta med och kan resonera kring. De resonemang som förs, diskuteras i termer av vem är det som är ansvarig och vad bör göras. Vad är det då som kännetecknar ett samhälligt dilemma? Oftast är det att diskussionen som förs inte har någon form av självklar utgångspunkt som alla ställer upp på. Diskussionen brukar vanligtvis inte heller nå till en slutpunkt där man gemensamt kan vara överens om eller hävda att problemet är löst.

Arbetslöshetens konsekvenser har varit och är oftast ett återkommande forskningsområde. Genomgående i olika forskningsstudier framkommer hur arbetslösheten tenderar att framkalla ohälsa, en försämrad självbild, stress, oro och därmed en försämrad tro på framtiden. Detta gäller för såväl unga som för vuxna. Det som också inte skall glömmas bort är den grad av ekonomisk stress och påfrestningar som individer utsätts för i samband med arbetslöshet (Goldberg 2005 s.143)

Arbetslösheten framställs oftast antingen i sifferform eller i diagram för att till exempel följa hur andelen "långtidsarbetslösa" har förändrats över en viss given tid och hur många som då deltar i arbetsmarknadsåtgärder. Denna form av statistik rapporterar hur arbetslösheten skiljer sig för olika grupper beroende på utbildningsnivå, kön, ålder och medborgarskap. Enligt Foucault (1974) spelar statistikproduktionen en central roll för institutionaliseringen och därmed definitionen av arbetslöshet liksom för andra samhällsproblem. Denna form av kategorisering ligger till grund för att få kunskap om samhälliga problem och därmed i hopp om att med omedelbar verkan, men likaväl för framtida dagar kunna ingripa och föregripa förekomsten av arbetslösheten. "Långtidsarbetslösa", "unga arbetslösa" och "arbetslösa invandrare" är fraser som presenteras för att kunna synliggöra de problem som arbetslösheten kan föra med sig i form av: sysselslöshet, ensamhet, utanförskap, segregation, missbruk mm (Mäkitalo 2006: 1-6)

Det finns olika typer av arbetsmarknadspolitiska program som den arbetslösa individen kan ta del av och få hjälp, stöd och verktyg med en förhoppning om att det ska leda till ett jobb. En av de många instanser, myndigheter, som de arbetslösa kan nyttja av är AMA arbetsmarknad. Arbetsmarknadsavdelningen (AMA) är en kommunal verksamhet vars syfte är att hjälpa de individer som har hamnat utanför arbetsmarknaden. Hädan efter kommer jag att använda mig av förkortningen AMA istället för Arbetsmarknadsavdelning. AMA:s övergripande syfte går ut på att genomföra olika arbetsmarknadsinsatser med mål att hjälpa människor, de arbetslösa, till den ordinarie arbetsmarknaden. Inom ramen för AMA arbetsmarknad finns två huvudspår/inriktningsområden. Den ena arbetar med deltagare som har varit arbetslösa under kortare period, oftast hänvisas dessa deltagare från Socialtjänstens sysselsättnings- och försörjningsenheten då de erhåller som i folkmun kallas för socialbidrag. Deltagarna inom detta verksamhetsområde domineras av unga och det som verksamheten aktivt eftersträvar är att hjälpa deltagarna till utbildning, jobb eller praktikplats. Denna del inom AMA benämns för

Jobbcentrum, det andra spåret går under namnet Utvecklingscentrum. Här har deltagarna varit registrerade under längre perioder, ibland i många år. Dessa deltagare har en lång väg till den ordinarie arbetsmarknaden och för detta finns utvecklingskonsulenter där varje deltagare har sin personliga konsulent. Konsulenter utför olika arbetsförmågebedömningar, rehabiliteringsplanering och arbetsträning. Inom Utvecklingscentrum finns också 270 interna praktikplatser, dvs. verksamheten som skogsarbete, bageri, café, varmkök, biltvätt/recond, metallverkstad, snickeri mm. Vägen in till dessa verksamhetsplatser går via Arbetsförmedlingen(Af).

Min studie kommer att inrikta sig inom AMAs Utvecklingscentrum. Jag blev väldigt intresserad av hur det kan komma sig att deltagarna fortfarande finns kvar i verksamheten? Vad är det som har orsakat att de ännu inte har lyckats hitta ut till arbetsmarknaden med beaktandet av AMA:s mål: ”kortaste vägen till jobb” och ”självförsörjning”. Är det personliga faktorer eller är det andra yttre faktorer som påverkar dessa individer och därmed förstärker deras tillstånd av arbetslöshet? Det är ingen som önskar sig vara i en situation där man är utsatt för övervakning och där ens handlingar är kontrollerade för vad som anses vara acceptabelt kontra det som anses vara avvikande. Verksamheten AMA och likaväl andra myndigheter utövar makt över individen genom att sätta krav på vad som ska göras för att inte anses vara som avvikare. Att vara arbetslös, enligt min mening är att vara en avvikare från det accepterade samhälliga jobbidealet. För lång tid av arbetslöshet riskerar individer, kanske för alltid, ställas utanför samhället och frågan är vem vill utsätta sig själv för detta?

För att ytterligare belysa mitt intresseområde ställer jag frågan: kan det möjligtvis finnas skillnader mellan olika arbetslösa individer utifrån deras etniska härkomst? Finns det tydliga skiljemönster mellan hur en svensk och en utländsk deltagare ser på sin situation som arbetslös? Kan fallet vara så att beroende på de bakgrundskunskaper och kulturella glasögon som man har på sig, att det möjligtvis skiljer sig markant från hur var och en definierar sin situation som arbetslös i samband med att man har varit inskriven i AMA under en lång period. Vore det konstigt att tänka på att de personer som har en annan etnisk härkomst missuppfattar AMA:s mål, kriterier, intentioner och ser på AMA som en arbetsplats?

Inom ramen för de frågor jag har ställt har jag härmed redogjort för mitt intresseområde: hur deltagarna inom AMA uppfattar sin situation och den rehabiliteringsåtgärd som de har tillskrivits. Var brister det någonstans, är det hos individen eller arbetsmarknaden i sig, och i sådant fall hur och varför?

1.2 Syfte och problemformulering

2000-talets konjunkturedgång och finanskris har förvärrat arbetslöshet dilemman och det tycka att de befintliga politiska åtgärder som finns inte räcker till för alla de människor som direkt eller indirekt drabbats av finanskrisen. Denna studie sträcker sig bortom dessa makrohändelser och inriktar sig istället på mikronivån, dvs. den arbetslösa individen som sådan. Syftet handlar inte enbart om att belysa och bredda ramarna för dagens forskning om arbetslöshet, utan syftet med denna studie avser även att utgöra ett dokument för AMA´s verksamhet att dra nytta av för att få ökade kunskaper om *hur* deltagarna ser på sin situation som arbetslösa och skiljer det sig mellan hur en utlandsfödd definierar sin arbetslöshet mot den som är svensk med tanken på att de sitter i samma båt dvs. deras långtidsarbetslöshet.

Studiens resultat kommer att utgöras av två jämförelser dels mellan svenskar och invandrare och dels om det finns skilda definitioner mellan dessa två grupper. Kan det indikeras klara skiljemönster i hur de uppfattar sin arbetslöshet då faktum är att de sitter i samma båt, dvs. genom olika orsaker har medfört att deltagarna i dagsläget fortfarande är utan arbete.

Min avsikt med studien är inte att studera upplevelsen av fenomenet arbetslöshet, utan jag

däremot ämnar utforska den arbetslöshet situationen som deltagarna befinner sig i och hur de uppfattar sin långtidsarbetslöshet inom ramen för AMA arbetsmarknad.

2. Disposition

I denna studie presenteras först den tidigare forskningen kring mitt valda intresseområde. Jag kommer att utgå från sju vetenskapliga artiklar för att presentare hur den tidigare forskningen har berört mitt forskningsområde. För att på ett enkelt och omfattande sätt kommer jag att namnge olika kategorier som på bästa möjliga sätt tar upp det viktigaste som sägs om mitt intresseområde i de olika typerna av vetenskapliga artiklar. Jag kommer att utföra jämförelser mellan min uppsats i relation till tidigare forskning för att se på vilka sätt mitt arbete kan komma att tillföra ett nytillskott till forskningen. Men här vill jag också betona att det resultat som jag kan komma fram till inte nödvändigtvis bidrar med något nytt till den tidigare forskningen, utan den kan även verifiera den redan existerande forskningen och att ämnets struktur, mönster, inte har förändrats utan däremot får nya färsk bekräftningar.

Under metod delen motiverar jag val av det metodologiska angreppssättet, vilket i denna studie kommer att utgöras av Grundad Teori. Därefter följer en allmän beskrivning av metoden Grundad Teori, och sedan en mer detaljerad redogörelse för den del av Grundad Teori som jag har valt att använda mig av. Slutligen under metod kommer jag att redogöra hur urvalets gjorts.

Uppsatsen fortsätter med resultat avsnittet. Under resultat presenteras hur resultatet sprungit ur analysen av datamaterialet och den teori som har genererats. Resultatet konkretiseras av citat från de sex intervjupersoner som härmed utgör uppsatsens datamaterial. Resultat avsnittet innehåller en box-modell för att sammanfatta och förtydliga resultatet.

Uppsatsens avslutanden delmoment är diskussionen. Denna del inleds med en allmän diskussion om resultatet har relaterats till uppsatsens problemformulering och syfte. Därefter relateras uppsatsen till den tidigare forskning för att förtydliga sättet resultatet skiljer från eller bekräftar andra forskningsresultat på det området som studien har baserats på. Studien kommer även att höjas upp till två sociologiska teorier av Beck Ulrich och Erving Goffman för att se hur undersökningen kan förstås från ett mer vidgat samhällsperspektiv. Det som också kommer att lyftas fram är egna reflektioner, metodkritisk och framtida forskningsförslag.

3. Tidigare forskning

Under denna rubrik ämnar jag att redogöra hur den tidigare forskningen berör mitt forskningsområde och på vilket sätt. Jag har sökt bland olika databaser om tidigare forskning och funnit sju vetenskapliga artiklar som berör fenomenet arbetslöshet. Det har varit tämligen svårt att hitta tidigare forskning som enbart berör långtidsarbetslösa som deltar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder vars syfte att så snabbt som möjligt få deltagarna i arbete. Efter att ha läst igenom dessa sju artiklar har jag funnit ett antal centrala teman som berör huvuddragen inom den tidigare forskningen. Mycket av den tidigare forskning som jag har funnit medverkar till att undersöka arbetslöshet och andra relaterande aspekter som kan uppstå i samband med arbetslösheten. Jag har också lyckats hitta forskningsstudier som belyser med hjälp av jämförelser mellan invandrare och den inhemska befolkningen hur arbetslösheten kan gestaltas mellan olika grupper.

3.1 Utbildning och Diskriminering

Studier har visat att det finns en stark indikation att invandrare i Sverige löper betydligt större risk av arbetslöshet än den inhemska befolkningen. Enligt Arai och Vilhelmssons (2004:691-692, 697) undersökning framkommer det att de som löper allra störst risk har rankats enligt deras studie i följande rangordning: icke-europeiska, europeiska, nordiska och infödda. Arbetslöshetsrisken är dubbelt så stor för de icke-europeiska jämfört med de infödda. Det som författarna även har kommit fram till är att, om de icke-europeiska invandraren har minst 3 år av anställningstid mer än den infödda arbetstagaren, försvinner risken att utsättas för arbetslöshet. Men om den icke-europeiska invandraren har 3 år framför sig råder det en stor sannolikhet att personen mister jobbet framför den infödda arbetstagaren oavsett regeln: ”sist in, först ut” enligt Lagen om anställningsskydd. Studien påvisar även att det finns skillnader mellan olika etniska grupper för vad som gäller risken för arbetslöshet. De som är födda i andra nordiska länder eller någon av de europeiska länderna gäller det de har varit anställda i minst 1 eller 2 år än den infödda arbetaren för att inte riskeras att mista sin anställning. Studiens urval har baserats på ett svenskt dataregister från år 1991. Undersökningen bestod av 500 000 anställda, från åldern 18 upp till 60 år.

Många arbeten efterfrågar högre utbildning och specifika arbetslivserfarenheter, detta medför svårigheter för många invandrare att kunna ekonomiskt integreras. En studie utförd av Duvander (2001:215- 217) undersöker om landsspecifika kompetenser, sociala koder, kan leda förbättrad position i arbetsmarknaden. Urvalet bygger på data hämtade ur en undersökning som genomfördes 1993 av SCB på Centrum för Forskning om Internationell Migration och Etnicitet(CEIFO). Undersökningen omfattade invandrare från Finland, Chile, Iran och Polen. Stickprovet skulle omfatta 400 personer från varje land av dessa fyra grupper, från åldern 18 upp till 53 år och även invandrare som anlände till Sverige mellan åren 1968 och 1987. Det fanns också ytterligare ett stickprov på 1 800 svenska medborgare mellan 17 och 70 år. Detta prov valdes slumpmässigt från hela Sverige, dock skall noteras att undersökningen uteslöt de som ej var födda i Sverige. De tre indikatorer som denna studie fokuserar på är: invandrare som har en svenskt partner, behärskar språket, och även har fått sin högsta utbildningsnivå i Sverige. Dessa indikatorer är till för att testa deras värde som landsspecifika kunskaper och om bristen av dessa kan vara bland många, en orsak till förstärkt arbetslöshet hos invandare. Undersökningen visar att det tar tid att utveckla dessa landsspecifika kvalifikationer, vilket innebär att vistelselängden i Sverige i har en central roll för att minimera risken att utsättas för arbetslöshet. Det som också påvisas att invandrare som har uppnått en hög utbildningsnivå i Sverige är de som tenderar att mest utsättas för arbetslöshet än andra invandare. Detta kan vara på grund av att utbildning fungerar som en ersättning för arbetslöshet. Men trots hög utbildningsnivå så är mönstren tydliga att invandrare är mer utsatta för arbetslöshet än svenskar, dock noteras det i Duvanders (2001: 224-225) studie att Polacker med högre svensk utbildning än deras utbildning från Polen tenderar att inte utsättas för arbetslöshet i den mån som de andra invandargrupperna gör.

Den andra faktorn som denna studie fokuserade på var; om man hade en svensk partner och om det skulle förändra eller göra situationen bättre för personen med invandrabakgrund att inte utsättas för arbetslöshetsrisken. Resultatet visar att denna faktor inte har någon form av stor betydelse att den minskar risken för arbetslöshet.

Den tredje faktorn gällande den språkliga skickligheten visar resultatet att; goda språkskickligheter inte minskar risken av arbetslöshet med undantag av Polackerna. I studien framkommer att de landsspecifika kvalifikationerna har begränsade inverkan på invandrarernas risk för arbetslöshet (2001:227).

3.2 Rekryteringsprocedurer och Anställningsformer

Det råder ingen tvekan om att invandare över lag är de som mest har svårt att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Det är dock inte enbart invandrare som representerar den stora arbetslöshetsskalan, utan att även den inhemska befolkningen, svenskar, kan likaväl utsättas för arbetslöshet. En studie av Hermelin (2005: 227) presenterar olika rekryteringsformer i privatföretag och offentliga organisationer i Stockholmsregionen. Intervjuerna i studien genomfördes vid tretton privata företag och offentliga organisationer. Dessa företag och organisationer har tre gemensamma egenskaper. För det första är alla belägna i Stockholmsregionen, för det andra tillhör dessa företag och organisationer de växande sektorerna i ekonomin och för det tredje har de alla rekryterat ett stort antal av anställda. Fjorton personer från de tretton företag och organisationer har intervjuats, där alla respondenter var delaktiga i rekryteringen av nya medarbetare.

Vad beträffar rekryteringen framkom det i studien att såväl formella som informella metoder ansågs som viktiga kanaler för att locka fram kompetent personal. En viktig aspekt som många av rekryterarna lade fokus på var personlighetsfaktorn då de ansåg att personligheten vara viktigare än kvalifikationerna. För att kunna anses vara en lämplig medarbetare i rekryterarens ögon gäller att personen i fråga har de kvalifikationer som det eftersöks, den rätta personligheten och därmed gynnsamma referenser (Hermelin 2005: 230). Dessutom skall beslutet om att anställa eller inte också bygga på samförstånd med de andra involverade parter på arbetsplatsen som deltar i rekryteringsprocessen. För att visa att man har den rätta personligheten söker rekryterarna att den personen som söker arbete ska kunna dela samma erfarenheter, intressen och andra likheter med rekryterarna för att anses vara lämplig. Studien visar att det råder hög etnisk diskriminering på arbetsmarknaden där rekryteraren favoriserar den arbetssökande som står en närmast (Hermelin 2005: 231). Begreppet "personlighet" som används av de rekryterarna i deras ögon står för kvalifikationer i form av kulturell kapital. Med detta menas att ha kunskap och färdigheter om "de koder och konventioner" att kommunicera socialt på arbetsplatsen och med kunder (Hermelin 2005: 232).

En annan studie genomförd av Andersson och Wadensjö (2008) visar att det råder en stor representation av invandrare i bemanningsföretag och egenföretagande som anställningsformer. Forskarna använder sig av ett dataregister för 1999 taget från statistiska centralbyrån. Registret berör personer från 16 till 64 års ålder som har bott i Sverige december 1999 med förutsättningen att de har varit anställda under november månad 1999, inte har varit registrerade som student under höstterminen 1999, inte fått förmåner från arbetslöshetsförsäkringen under året, inte gjort militärtjänst under året, inte fått sjukpension under året och inte fått ersättning från socialförsäkringssystemet som kan vara högre än inkomsten från arbete under året (Andersson och Wadensjö 2008: 500).

De invandrar grupper som denna studie har undersökt kategoriserats in i nio grupper: de nordiska länderna, länder i Europeiska unionen före den 1 maj 2004, andra europeiska länder, Afrika, Nordamerika, Sydamerika, Asien, Oceanien, och fd Sovjetunionen.

Resultatet belyser att den vanligaste anställningsformen bland invandrare som har före 1999 bott i Sverige från 1-5 år, medan egenföretagande är mest vanligt bland dem som har bott i Sverige från 14-26 år (Andersson och Wadensjö 2008: 501). Dessa två anställningsformer är vanligast förekommen hos dem som är från Asien tillskillnad. Orsakerna som ligger till grund för denna överrepresentation av dessa två anställningsformer hos invandare är av två slag. För det första beror det bland annat på åldern, utbildningsnivån och kön, och för det andra kan det bero på då det råder försämrad sysselsättning i

samhället (Andersson och Wadensjö 2008:505).

Ytterligare en aspekt som underökningens resultat uppvisar vad beträffar de två anställningsformer är att: risken att bli egenföretagare eller hamna i bemanningsföretag är lägst bland de invandrare som har anlänt till Sverige mellan 1938 och 1965 dvs. invandrare som har bott i Sverige under en ganska lång tid. Många av dem som då invandrade till Sverige under denna period var arbetskraftsinvandrare och hade reguljär anställning. Risken att bli egenföretagare är den högsta bland de invandrare som kom mellan 1973 och 1993 och risken för bemanningsföretag är störst för dem som kom mellan 1986 och 1999. Detta ger visst stöd till hypotesen att bemanningsföretag och egenföretagande används som alternativ till den vanliga formen av fastanställning.

Ett annat alternativ till de ovannämnda anställningsformerna ” bemanningsföretag och egenföretagande”, kan man läsa i Thomsens (2009) undersökning om åtgärdsprogram som Europiska länder satsar på för att förhindra arbetslöshet. Avsikten med åtgärdsprogrammen skall vara till för att tjäna att hjälpa de arbetslösa i deras situation så att de i så stor utsträckning som möjligt inte ska utsättas för långtidsarbetslöshet. Med långtidsarbetslöshet menar Thomsen (2009: 1) de som har varit arbetslösa i minst ett år. Thomsens undersökning bygger på en kvantitativ analys där han gör en jämförelse mellan långtids- och korttidsarbetslösa. Hans datamaterial bygger på ett dataregister bestående av 3 841 långtids- och korttidsarbetslösa från åldern 18 år upp till 57 år. Thomsens resultat belyser att ur hela undersökningens urval, 28 procent av de korttidsarbetslösa har lyckats hitta ett arbete inom sex månader efter intervjun jämfört med 8 procent av de långtidsarbetslösa. En av orsakerna till dessa otillfredsställande skillnader beror på olikheterna i elementära färdigheter (läsning, räkning och internet) och den formella utbildningen (medel- och högutbildade). Vidare menar även Thomsen att faktorer som arbetslivserfarenheter och storleken på den sociala nätverket förklarar ytterligare stor del av gapet mellan de två grupperna. Om de långtidsarbetslösa var lika i hälsa och arbetsförmåga som de korttidsarbetslösa så hade det minimerat ytterligare en faktor vad gäller gapet i sysselsättningskillnaderna. Enligt Thomsen de arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogrammen har även negativa effekter. Ett alternativ kan vara att längden på åtgärdsprogrammet skulle kunna vara för lång eller att placeringen av arbetssökanden i de olika tillgängliga programmen inte alls begynnar individen ifråga. En annan negativ aspekt är att programmets effektivitet kan lida av bristfällig konstruktion för att möta behoven hos de arbetssökande. Han menar att detta kan hända genom att deltagarnas särskilda behov är dolda (eller okänt av) den socialarbetare som ansvarar, å andra sidan kan den uppsättning av tillgängliga program och aktiviteter vara ofullständiga eller flexibla för att tillgodose behoven på rätt sätt.

3.3 Arbetslöshet, Hälsa och Sociala nätverkets betydelse

Att arbeta handlar inte enbart om att det ger levebröd och bidrar till den offentliga välfärden, utan det bidrar likaväl till att utveckla kreativiteten, självförtroende och självständighet. Att hamna utanför arbetsmarknaden, arbetslöshet, innebär inte enbart att få det ekonomiskt dåligt ställt, utan kan därmed leda till allvarliga konsekvenser för hälsan, både fysiskt som psykiskt. En undersökningen utförd av Akhavan, Bildt, Franzén och Wamala (2004) avser att analysera hälsa i samband med arbetslöshet och sjukfrånvaro bland invandrare ur ett könsperspektiv, bestående av 60 personer som deltar i dagliga gruppaktiviteter i den så kallade HADOK projekt i Botkyrka kommun utanför Stockholm.

Det som konstateras i resultatet visar att deltagarna upplevde sig diskriminerade och att det var det som var orsaken till deras arbetslöshet. En annan orsak som resultatet visar att diskussioner om hälsa i samband med arbetslöshet och sjukfrånvaro väckte en hel del

reaktioner bland dem som upplevt traumatiska händelser. Traumatiska upplevelser i form av misshandel och våldtäkt diskuterades som orsaker till dålig hälsa bland några av de kvinnliga deltagarna. Hos männen handlade de traumatiska händelserna däremot om krigsupplevelser. Ytterligare en orsak som studien uppvisar är att deltagarna i undersökningen talar om det sociala nätverkets betydelse. I samband med bristen av det sociala nätverket upplever deltagarna sig ensamma och isolerade i Sverige då de saknar arbete, vänner och nära anhöriga(Akhavan, Bildt, Franzén och Wamala 2004: 109).

Studien visar att deltagarna är villiga till arbete, men möter olika former av hinder såsom: nedsatt fysisk- och psykisk hälsa, bristande utbildning, diskriminering på arbetsmarknaden, höga krav vad beträffar familjelivet och andra kulturella omständigheter som inte riktigt går hand i hand med det svenska samhällslivet, strukturella förändringar på arbetsmarknaden och förändringar i den ekonomiska trenden (Akhavan, Bildt, Franzén och Wamala 2004: 112-113). Undersökningen visar klara linjer att en stor andel av deltagarna upplever att bli arbetslös och beroende av socialbidrag med ekonomiska svårigheter och osäkerhet påverkar hälsan negativt. Men det som också ökar påverkandet av hälsan negativt är när de försöker gång på gång att söka arbete men misslyckas. En annan del av deltagarna, främst kvinnor upplever att det som har orsakat deras arbetslöshet är deras dåliga hälsa. Slutligen tror sig deltagarna att hitta ett arbete eller bryta den onda cirkeln av arbetslöshet och dålig hälsa skulle förbättra deras hälsotillstånd till det bättre((Akhavan, Bildt, Franzén och Wamala 2004: 114).

En annan studie skriven av Nordenmark (1997) kommer fram till att de data som har analyserats visar att arbetslösheten tenderar att koncentreras i vissa familjer och sociala nätverk i Sverige. Koncentrationen har samman med arbetslöshetens längd att göra, detta visas i studien genom att de respondenterna med längre erfarenhet av arbetslöshet har arbetslösa föräldrar, partners och vänner oftare än de med kortare arbetslöshet (Nordenmark 1997: 55). Studien avser även att undersöka vilka faktorer som orsakar det observerade koncentrationen av arbetslöshet. Är det främst en fråga om attityder och/eller strukturella faktorer? Resultatet visar att koncentration fenomenet inte beror på att det finns en "kultur av arbetslöshet" där arbetslösheten är mer eller mindre ett resultat av ett frivilligt val. Snarare visar resultatet strak indikering att det är de strukturella faktorerna som väger tyngre än frågan om attityder vad beträffar orsaken av arbetslöshet. Det är främst arbetslösa med långa perioder av arbetslöshet, ungdomar, invandrare och lågutbildade människor som bor på landsbygden med hög arbetslöshet som förväntas få koncentrationer av arbetslöshet(Nordenmark 1997: 57-58).

3.4 Sammanfattning av tidigare forskning

De forskningsartiklar jag funnit konstateras det att arbetslösheten är ett allvarligt samhälligt dilemma båda vad beträffar grupper av den inhemska befolkningen likaväl grupper som är av ett annat ursprung. Det finns dock tydliga mönster att den grupp av människor som drabbas värst är de individer som är av ett utländskt ursprung. Det konstateras även att vissa utländska grupper accepteras mer än andra, beroende på vart man kommer ifrån. De grupper av människor som kommer från de nordiska eller europeiska länderna löper mindre risk för arbetslöshet i relation till de som kommer från övriga länder i världen som i artiklarna benämns för " icke-europiska" invandrare(Arai och Vilhelmsson 2004). I de olika forskningsartiklar undersöker forskarna olika aspekter som kan antas vara de bakomliggande orsakerna till varför invandrare allt som oftast löper den stora risken att utsättas för arbetslöshet. En artikel av Duvander (2001)behandlar om tillräckligt mängd av landsspecifika kompetenser och behärsningen av de sociala koderna kan leda till förbättrade arbetsmöjligheter för personer av utländskt ursprung. En annan studie av Andersson och

Wadensjö (2008) klargör att anställningsformer som egenföretagande och bemanningsföretag är mer vanligt förekommen hos utländska arbetstagare än hos den inhemska befolkningen. Studien av Hermelin (2005) presenterar att rekryteraren spelar en avgörande roll för om den arbetssökanden får ett avslag eller inte. Vanligt förekommande brister bland de utländskt födda är språksvårigheter och bristande utbildning. Enligt Akhavan, Bildt, Franzen och Wamala(2004) utgör hälsotillståndet och synen på den egna förmågan en avgörande roll för att kunna ta ett jobb. Forskarna fokuserar sitt urval på utländska deltagare då hälsan och synen på den egna förmågan är svag och lyfts fram i studien som ett bakomliggande orsak till arbetslöshet. Forskaren Nordenmark (1997) fokuserar däremot på det sociala nätverkets betydelse och att avsaknaden eller bristen av ett socialt nätverk medför svårigheter att få in en fot på arbetsmarknaden. Den sista och sjunde forskningsartikeln skriven av Thomsen(2009) där han gör en jämförelse mellan långtids- och korttidsarbetslösa som ingår i ett arbetsmarknadspolitiskt åtgärdsprogram. Thomsen menar att det råder otillfredsställande skillnader mellan dessa två grupper och att olikheterna beror på elementära färdigheter (läsning, räkning och internet) och den formella utbildningen (medel- och högutbildade). Vidare menar även Thomsen att faktorer som arbetslivserfarenheter och storleken på det sociala nätverket förklarar ytterligare stor del av gapet mellan de två grupperna. De sju forskningsartiklar jag funnit visar att arbetslösheten kan drabba alla, men den grupp av människor som är mest utsatta är de från utländsk härkomst. Det som jag dock hade svårt att finna från tidigare forskning är studier som berör verksamheter som tillhandahåller dessa åtgärdsprogram såsom AMA arbetsmarknad eller andra former av organisationer. Därför anser jag att min studie kommer att utgöra ett bidragande tillskott då den för det första utgörs av en jämförelse mellan två grupper av individer som ingår i arbetsmarknads politiska åtgärdsprogram och som därmed tillhandahålls av AMA Arbetsmarknad.

4. Metod

I metod avsnittet kommer två moment att beskrivas. Den första kommer att handla om den kvalitativa metoden, perspektivet, som denna uppsats vilar sin ontologi och epistemologi på. Därefter kommer jag att beskriva det metodologiska angreppssättet som kvalitativ metod inbegriper, som i denna studie kommer att utgöras av Grundad teori. Inom ramen för Grundad teori skall jag motivera varför just Grundad teori som metodval och vad det innebär samt även redogöra för urvalet av datamaterial som har insamlats.

4.1 Kvalitativ metod

Med den kvalitativa metoden tillåter forskaren att studera området inifrån. Att studera ett område inifrån uppnås genom att forskaren försöker sätta sig in i den undersöktes situation, dvs. inta ett rollövertagande för att kunna se världen utifrån hans/hennes perspektiv. Det kvalitativa forskningsarbetet växlar hela tiden mellan ett inre och yttre perspektiv - där forskaren pendlar mellan att förstå det som studeras genom ett rollövertagande och förklara det som studeras. Förutsättningen för kvalitativ forskning präglas av närhet mellan forskaren och det som undersökta enheter. Mötet med enheten sker ansikte mot ansikte. Det skapas en social närhet och ömsesidig tillit. Detta medför att forskaren får tillgång till de viktiga aspekter som rör eller är en del av personens vardag(Holme & Solvang 1997 s.92). Det som jag har precis beskrivit går inte att studera med kvantitativa metoder då de är mer formaliserade och strukturerade. Här sker det mer kontroll från forskarens sida då han/hon bestämmer redan från början vad som ska undersökas och bygger sina frågeställningar utifrån det. Metoden avgör också vilka svar som kan vara tänkbara (Holme & Solvang 1997: 14).

Ytterligare en förutsättning för kvalitativa studier är att de ska återgiva det sanna och riktiga av vad som sker eller har skett. Forskaren skall även inta ett objektiva förhållningssätt genom att sätta sin förförståelse inom parantes. För att kunna ge en god och grundlig förståelse för det som studeras gäller det att studien innehåller direkta citat som visar de undersökta egna uttryck (Holme & Solvang 1997: 93).

4.2 Val av det metodologiska angreppssättet

Inom kvalitativa forskningsarbete ingår en rad metodologiska angreppssätt och av naturliga skäl föll mitt val på Grundad teori. Denna går ut på, i stora drag, att induktivt genererar teorier med hjälp av gradvis fördjupad kontakt med forskningsområdet. Forskaren intar ett förutsättningslöst förhållningssätt och studerar hur forskningsområdet visar sig. Här gäller det att inte låta sig påverkas av redan etablerade teorier, utan man kan i slutet av arbetet mer redovisa hur resultatet av forskningsarbetet influeras av etablerade allmänna teorier. Forskningsprocessen skall enligt GT inledas med en idé om ett forskningsområde och där genom en fördjupad empirisk förståelse för området skall forskningsfrågan klarläggas. I studien min kommer det Grundad teoretiska angreppssättet hjälpa mig att upptäcka hur de personer med etnisk bakgrund uppfattar sin situation som långtidsarbetslösa inom ramen för AMA arbetsmarknad.

4.3 Om Grundad Teori

Grundad teori utvecklades under 1960-talet av de amerikanska sociologerna Barney Glaser och Anselm Strauss. Grundad teori kan båda användas vid kvalitativa och kvantitativa studier, men har i de flesta avseende och utifrån Glaser och Strauss haft en kvalitativ utgångspunkt. Glaser och Strauss utvecklade Grundad teori som skulle komma att bli en skärningspunkt mellan de traditionella vetenskapsmetoderna dvs. den skulle skära genom kvantitativa kontra kvalitativa metoder och induktiva kontra deduktiva metoder. Glaser och Strauss ansåg att enbart deduktiva metoder som vanligtvis används inom kvantitativ forskning inte tillförde så mycket information och idéer om hur de hypoteser som har rättfärdigats har genererats. Med detta menar dem att de hypoteser som har upptäckts har genererats och bekräftats ur redan befintliga teorier. Men kritik riktades även mot de traditionellt induktiva och kvalitativa metoderna. Att utgå från en redan teoretiskt referensram leder till att det insamlade data materialet blir förvrängd och felaktig. Detta beror då på att om man styrs av redan förutfattade ramar så är sannolikheten stor att man samlar in det datamaterial som man på förhand anser är viktigt och i detta fall går miste om det som verkligen är viktigt (Hartman 2001: 28, 35). Det som Glaser och Strauss ville med Grundad teori att den däremot skulle vara den "gyllne mittenvägen" mellan dessa teorier som jag just beskrev, men viktigt att påpeka att Grundad teori är i grund och botten en induktiv metod där det finns möjligheter att föra in deduktiva element. Glaser beskriver grundad teori som en "inductive- deductive mix" (Hartman 2001: 35).

Mer konkret sker den Grundade teori i ett antal faser där den ena förutsätter den andra. Först skall jag börja med att säga att GT är en interaktiv arbetsprocess d.v.s. det sker ett ömsesidigt påverkande mellan datainsamlandet och analys. Den interaktiva processen går ut

på att man först samlar in data från det valda urvalet och sedan induktivt analyserar data. Därefter görs ett nytt urval från det första analyserade data för att sedan kunna analyseras deduktivt. Denna process kan pågå tills en teori kan genereras. Vid analys av data använder man sig av en s.k. "konstant jämförelse". Det konstanta jämförandet bygger på att man kontinuerligt jämför det insamlade data från de olika urvalsgrupperna. Jämförelsemetodiken medför att forskaren upptäcker vad som är viktigt i det datamaterial som han/hon analyserar och på så vis kan genereringen av en teori uppstå. Avsikten med det insamlade materialet och GT som metodologiskt verktyg är att den teori som generas måste vara grundad i data. GT ifrågasätter den teoretiska förförståelsen, men det dock GT är för är att det teoretiska övervägandet som skall användas i arbetet blir till genom de idéer man genererar från de data som man har samtalt in. Analysarbete och datainsamlandet sker i flera etapper, där processen skall slutningen resultera i en nyfunnen teori om forskningsområdet (Hartman 2001: 36-37).

Den teori som utvecklas kommer att vara en mellanteori. Den är varken avsedd att ge allmänna förklaringar om samhället i sin helhet eller är avsedd att beskriva relationer mellan några få egenskaper. Teorin kommer däremot avse att beskriva ett område som består av fenomen som antingen kan vara gemensamma för en grupp av människor eller i andra fall kan vara gemensamma för alla (Hartman 2001).

4.4 Förförståelse, självkritik och utmaningar

Den egna förförståelsen uppmärksammas inte så mycket inom Grundad teori. Däremot nämner Guvå och Hylander (2003) att grundad teori bygger på den symboliska interaktionismens teori, vilket innebär att tillvaron förändras och konstrueras genom den interaktion som människor interagerar i. Den grundad teoretiska forskningen utgår därför från ett aktörsperspektiv. Detta innebär att forskarens erfarenheter och utgångspunkter kan ses som viktiga delar i en sådan konstruktion då forskningsarbete inte enbart berör det som studeras, utan även forskaren som utför studien. Det som däremot noteras att forskaren bör noga och kontinuerligt analyserar sitt eget förhållande till det datamaterial som hon studerar. Inom grundad teori anses forskaren vara en lärande och upptäckande människa, där hon aktivt påverkar forskningsprocessen genom olika val, tolkningar och förhållningssätt som måste vidtas vid bearbetningen av datamaterialet. Vidare skriver författarna att egna erfarenheter kan användas som data på samma sätt som annat insamlat material, något som jag valde att inte göra (Guvå & Hylander 2003: 11, 76). Min mening är att den egna förförståelsen lätt kan väga över och därmed medföra risk att inte kunna inta ett objektiva förhållningssätt. Jag vill härmed redovisa vilken förförståelse jag har med mig in i studiet av undersökningsgruppen, deltagarna på AMA. Mitt antagande var att deltagarna på AMA inte vill hitta sig ett arbete och väljer hellre att göra det väldigt lätt och bekvämt för sig då de erhåller försörjningsstöd och andra former av bidrag. Jag förmodade även att antalet invandare var betydligt fler än antalet inskrivna svenskar i AMA arbetsmarknads jobb- och utvecklingsgaranti. Genom att notera mina egna förutfattade meningar och idéer kan jag alltid gå tillbaka för att låta mig påminnas om det är jag som forskare som påverkar datamaterialet eller om det är det reella datamaterialet som talar för sig själv.

De utmaningar som kan förekomma är insamlingen och bearbetningen av data. Det mest förekommande är den s.k. teoretisk mättnad. Vid vissa tillfällen kan det vara av svårighet att avgöra när man har uppnått en teoretisk mättnad. Med teoretisk mättnad menas att inga ytterligare data kan tillföra några nya begrepp eller kategorier till materialet (Hartman 2001: 72). En annan utmaning som nämnvärt kan vara av betydelse att lyfta fram är teoretisk känslighet. Med detta innebär att forskaren måste vara medveten om den innebörd som data

har för det som avses att studeras. Den teoretiska känsligheten styr undersökningen mot den riktning där forskaren kan finna det datamaterial som efterfrågas för att kunna generera en teori (Hartman 2001: 97)

4.5 Forskningsprocessen enligt Glaser

Jag har valt att arbeta med grundad teori (GT), en metod som utarbetades gemensamt av Barney Glaser och Anselm Strauss. De två gick sedan skilda vägar och det uppkom delade meningar de emellan om vem som ansåg sig företräda GT. Olika delar som splittrade Glaser och Strauss fanns på viktiga punkter som exempelvis hur kodningen skulle utföras. Jan Hartman (2001) har jämfört båda och argumenterade för att Glaser är den som ligger närmast ursprungsmetoden som publicerades i boken *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research* utgiven 1967. Jag har tagit del av konflikten och beslutade mig för att följa den GT som beskriven av Glaser. Hartman är inte ensam om denna konstatering utan även Alvesson uttrycker det fast på ett annat sätt. Alvesson skriver att Glasers avsikt var viljan att behålla kvar metodologins ursprungliga renhet, under det att Strauss i viss mån orienterade sig mer efter att vara i närheten av andra metodströmningar (Alvesson 1994: 94).

I Grundad teori förekommer det olika faser, i varje del av de olika faserna nalkas forskningsarbetet ett steg närmare till genereringen av den nya teorin. Glaser benämner de tre faserna för: den öppna, den selektiva och den teoretiska fasen. Jag kommer härmed att beskriva dessa tre faser mer ingående och vad som skall göras enligt respektive fas. Undersökning börjar med den *öppna fasen*, där forskaren skall förutsättningslöst sätta sig in i det område som studeras. Det som forskaren skall aktivt sträva efter är att finna kategorier. Hos varje grupp av människor finns kategorier, dessa kategorier representerar ett meningsfenomen som man försöker att beskriva begreppsligt. Ju fler kategorier som kan beskriva den interaktiva processen som den grupp av människor ingår i desto bättre kan man beskriva det som uppenbarar sig. Fasen kallas för "öppna" därför att man är öppen för alla möjliga kategorier som kan dyka upp för att sedan avgöra vilka som kan visa sig vara relevanta för det undersökta området och vilka som kan sällas bort. Kategorierna skapas genom de intervjuer och observationer som utgör studiets datamaterial (Hartman 2003: 38, 40). Ett exempel för att demonstrera hur en kategori kan uppstå är om en forskare studerar ungdomar med två olika kulturer som lever ett dubbelt liv. Den kategori som kan vara gemensamt är "att vara i kläm", "ansvar", "konflikt". De försöker att leva efter samhällets rådande kultur och den egna kulturen som de har med sig i bagaget från sitt hemland eller föräldrarna.

Strax innan övergången till den andra fasen gäller det en viktig punkt som forskaren måste ta i beaktandet och är den teoretiska känsligheten och datamättnad. Med teoretisk känslighet innebär att forskaren är medveten om innebörden av det insamlade datamaterialet. Medvetenheten i sin tur förenklar för forskaren att fokusera på det som är mest centralt för undersökningen. Datamättnad spelar också en viktig del då det är av betydelse att forskaren upptäcker att inga nya indikatorer i datamaterialet kan tillföra någon betydelse (Hartman 2003: 40).

Nästa steg i forskningsprocessen är den *selektiva fasen*. Här väljer forskaren ut de kategorier som är mest lämpbara i relation till kärnkategorin. Det som dock skall noteras att selektionen av kategorier kan inte ske förrän kärnkategorin är funnen. Enligt Grundad teori ska relationerna mellan kategorierna formas till en kärnkategori som utgör studiens grundade teori (Hartman, 2001:83). Den selektiva fasen är ett sorteringsarbete, där forskaren kan genom ytterligare insamling av datamaterial avgöra vilka kategorier som ska behållas och därmed

bestämna deras egenskaper(Hartman 2003: 41).

När den selektiva fasen är genomförd och forskaren upplever att datamättnad är uppnådd, övergår undersökningen till den slutgiltiga *teoretiska fasen*. Inom ramen för den teoretiska fasen beskriver forskaren hur de olika kategorierna förhåller sig till varandra. De som formuleras om kategorierna är hypoteser och i det innebär att man har här återigen gjort ytterligare datainsamling. Det som sker i den sista fasen är genereringen av den nya teorin och där man då skriver samman resultatet(Hartman 2003: 41).

4.6 Urval

Den plats jag valde att utföra min studie på var AMA Arbetsförmedling. Vad beträffar valet av urvalsgrupp som skulle utgöra studiens datamaterial ställdes en del problematiska utmaningar för mig. Det var svårt att på förhand avgöra eller förutse vilka som ansågs vara mest lämpliga då jag hade brist på information om deltagarna i AMA och om de olika rehabiliteringsåtgärder som de har tilldelats. AMA utsåg därför en kontaktperson som jag kunde få hjälp av då det gällde att hitta lämpliga deltagare att intervjua och därmed bistå med information om AMA arbetsmarknads verksamheter och målsättning. Kontaktpersonen ställde upp att hjälpa mig med sökandet efter tänkbara deltagare och efter många om och men så fick jag en lista på nio deltagare som var villiga att intervjuas och delge sin berättelse. Redan här begränsades mitt urval till de nio deltagarna som kontaktpersonen ansåg vara lämpliga att intervjua. Det var nämligen svårt att som utomstående taga kontakt med deltagarna då de kunde väcka rädsla och obehag hos deltagarna, därför fick jag nöja mig med de deltagare som medvetet valdes ut av kontaktpersonen på AMA. Alla deltagare var inskrivna i Utvecklingscentrum, som jag främst valde att fokusera och begränsa mitt arbete utifrån. Inom grundad teori finns ingen given mall för tillvägagångssättet av datainsamlandet och inte heller vad data kan bestå av. Enligt Glaser uttrycker han att "All is data"(Hartman 2003: 63).

Vilka personer som ska ingå i undersökningen är inledningsvis öppet. Vid kvalitativa undersökningar när forskaren har bestämt sitt forskningsområde har en grupp människor identifierats som undersökningsobjekt. Detta medför att man har gjort en bedömning av vilken data som behövs och utifrån det väljer man sina informanter, detta kallas för ändamålsenligt urval. Inom grundad teori läggs fokus på ett teoretiskt urval, som innebär att inga förutsatta idéer ska styra vad som anses vara viktigt urval. Målet med urvalet handlar om att skapa systematik i det forskningsfält man arbetar med. Med systematik innebär att det uppstår jämförelsegrupper i det insamlade datamaterialet där forskaren jämför olika grupper av människor med varandra för att se vilka som passar bäst att undersöka. Genom detta tillvägagångssätt elimineras forskarens förutsatta idéer och det teoretiska urvalets förutsättningslöshet ökar(Hartman 2003: 67). Hur görs en lämplighets bedömning mellan två grupper genom ett teoretiskt urval? Det finns två aspekter: ändamål och relevans. *Ändamål* innebär att det urval som väljs skall ge forskaren information om det som undersöks, beroende på det stadium man befinner sig i forskningsprocessen. Om jag återkopplar till min undersökning så söker jag att grunda en teori om arbetslösa personers livssituation. Därför är det av betydelse att personerna som jag undersöker har erfarenhet av arbetslöshet och att de är villiga att berätta om sin situation. *Relevans* å andra sidan handlar om att de begrepp och egenskaper vi tillskriver kategorier och relationen är relevanta i relation till det vi undersöker(Hartman 2003: 70-71). Det som dock forskaren skall notera, uppmärksamma, att de data som samlas in skall handla om företeelser och inte enbart om de enskilda personerna. Inom grundad teori är man intresserad av människors handlingar, och data skall i detta fall beröra företeelser som handlingar och relationer. En viktig urvalsprincip är maximering av skillnader mellan jämförelsegrupperna. Med maximering innebär att det urval som skall användas bör vara så variationsrikt som möjligt, exempelvis vad gäller ålder, kön, etnicitet

mm. Syftet med varierande data ökar möjligheten att bättre kunna beskriva och vidga de kategorier som har grundats från urvalsgruppen (Hartman 2003: 64 & 71).

Hur gick valet till av de nio deltagarna? Jag upplevde förvirring kring vem jag skulle välja, därför bestämde jag mig för att bege mig ut för att träffa deltagarna och deras arbetsledare. Jag ansåg att det kunde vara ett ypperligt tillfälle att få mer kött på bena och för att sedan kunna göra ytterligare ett urval och begränsa antalet deltagare till fem personer. Besöket på avdelningen där deltagarna och deras arbetsledare befann sig var väldigt givande och informationsberikande som öppnade mina ögon för mycket som jag inte hade någon vetskap om. Det som jag hade bristande information om var att olika deltagare inom Utvecklingscentrum hade olika arbetsformer och ingick i tre olika faser inom jobb- och utvecklingsgaranti. Syftet med jobb- och utvecklingsgarantin är att erbjuda personer, som varit utan arbete en längre tid, individuellt utformade aktiviteter för att de så snabbt som möjligt ska hitta ett arbete. Jag fick redan på att vissa hade en s.k. OSA-anställning, andra arbetstränar eller har en s.k. varaktig samhällsnyttig sysselsättning. En OSA-anställning betyder offentligt skyddat arbete inriktade på de deltagare som är i behov av förstärkt arbetsträning och där arbetet är förlagd på en arbetsplats som AMA arbetsförmedling är ansvarig för. OSA-anställningen är avtalsbunden och innebär att den som har en OSA-anställning erhåller lön, semester och andra förmåner. Den andra formen är arbetsträning, som syftar till att ge de arbetssökande som har varit arbetslösa under en längre tid möjlighet att arbetsträna på en arbetsplats. Målet är att komma igång efter lång tid utanför arbetsmarknaden. Arbetsträningen får pågå under längst sex månader. Det innebär att deltagare skickas från arbetsförmedlingen till AMA för att testa olika praktiska arbeten exempelvis inom textil, transport, natur och jordbruk, städ mm. som AMA ansvarar för. Den tredje formen är samhällsnyttig sysselsättning där deltagaren erbjuds en sysselsättning hos en anordnare (arbetsgivare) med arbetsuppgifter som annars inte skulle utföras och som kan ses som kvalitetshöjande. Sysselsättningen kan vara hos privata eller offentliga arbetsgivare, sociala företag eller ideella organisationer. Genom sysselsättningen får deltagaren en möjlighet att skaffa sig erfarenheter, meriter och referenser. Varje sysselsättningsperiod får pågå i högst två år. Notera dock att alla deltagaren inom de olika arbetsformerna skall vara aktivt arbetssökande med stöd av Arbetsförmedlingen samt ha fortsatt regelbundna kontakter med sin arbetsförmedlare (www.ams.se). I den öppna fasen valde jag att intervjua tre personer, därav två av dem arbetstränar och den tredje har en OSA-anställning. Maximeringen av denna variation ansåg jag skulle ge mig ett brett datamaterial att utgå från.

I det andra urvalet, den selektiva fasen, sökte jag efter den informant som bäst kunde svara på frågor om de kategorier som framkommit under bearbetning från den öppna fasen. Här valde jag att intervjua tre personer som har en OSA-anställning och som befinner sig på en annan verkstadsplats jämfört med de tre personerna från den öppna fasen.

Mina sex deltagare hade två gemensamma nämnare: fört det första var allesammans inskriva i Utvecklingscentrums jobb- och utvecklingsgaranti. För det andra har alla varit långtidsarbetslösa och ingår i olika individuellt anpassade arbeten, aktiviteter, för att så snabbt som möjligt hitta ett "riktigt" arbete och kunna vara självförsörjande utan aktivitetsstöd, socialbidrag, eller utvecklingsersättning som man erhåller när man är arbetslös och ingår i dem arbetsmarknadspolitiska programmen som AMA arbetsmarknad tillhandahåller. Vad beträffar ålder så är mina deltagare från 25 år och upp till 63 år. Anledningen till att inga ungdomar valdes var för att alla som är inskrivna i Utvecklingscentrum är från 25 år och högre upp i åldern. Etniciteten var också en viktig aspekt då det gällde valet av deltagare. Studien avser att kunna kartlägga, hitta mönster och faktorer kring hur dessa deltagare definierar sin arbetslöshet och hur de har tänkt ut, visualiserat, vägen ut till ett arbete utanför AMA. För att kunna göra denna form av kartläggning ansåg jag att det skulle vara intressant att jämföra mellan två olika grupper - svenskar och utländskt födda - och studerar vad de

anser kan ha orsakat deras arbetslöshet och därmed hur de definierar sin arbetslöshet. Sist men inte minst har jag också valt att inte särskilja mellan könen, utan däremot ha med både män och kvinnor.

4.7 Intervjuprocessen

Under förberedelsearbetet krävdes mycket möda för att kunna finna rätt frågor att ställa till deltagarna utan att de upplever intervjusituationen som besvärande. Inom Grundad teori nämns inget om hur en intervjuguide skall utformas, dock det som står i centrum är öppenheten för att verkligheten kan vara annorlunda än vi föreställer oss. Det framhålls att det är undersökningsgruppens problem som ska vara i fokus och inte forskarens teorier om vad som kan vara viktigt (Hartman, 2001:62). Varje möte med deltagaren var tänkta att få igång ett öppet samtal, det handlade inte om att intervjuguiden skulle följas slaviskt. I min undersökning fungerade intervjuguiden som ett stöd då samtalet riskerade att ebba ut, och som hjälp för att behålla den röda tråden inom ramen för ämnesområdet. För att värna om öppenheten lät jag samtalet bölja utan att vara så noga med att alla frågorna ställdes och besvarades enligt intervjuguiden.

Vid intervjuerna använde jag bandinspelning trots att Glaser avråder det (Hartman, 2001:64). Enligt min mening att hinna avgöra vad som är viktigt att anteckna i en intervjusituation är mycket svårt. Jag anser även anteckna det som sägs under ett helt möte med en informant tenderar att få deltagaren att uppleva frånvaro från forskaren då hon helt upptagen med att hinna få så mycket som möjligt ertecknat. Vid vissa stunder när jag antecknade någon enstaka ord kunde jag uppmärksamma hur deltagaren alltid avbröt sig själv tills jag hade skrivit färdigt för att sedan återuppta diskussionen. Visserligen motiverar Hartman frånvaron av bandspelare med att det inte är betydelsefullt att allt datamaterial är exakt korrekt noterat, men då jag är novis som forskare är det svårt att avgöra var gräsen går. Jag valde därför att ta det säkra före det osäkra och lade hellre ned tid på att transkribera de inspelade intervjuerna. Varje intervju varade i cirka fyrtiominuter och de utfördes i samtliga fall på respektive deltagares verkstad.

4.8 Presentation av deltagarna

I detta avsnitt följer en kort beskrivning av intervjupersonerna. Från början var min avsikt med detta avsnitt att delge läsaren en kort presentation av varje deltagare, vilket jag också gjorde. Men, under bearbetning av resultatet upptäckte jag att tanken bakom personbeskrivningen av deltagarna inte höll måttet för upprätthållandet av anonymiteten. Anonymiteten av deltagarna kunde lätt röjas då mina intervjupersoner handplockades av deras arbetsledare. Därför med beaktandet av etiska skäl och anonymiteten väljer jag att avstå från att redogöra en detaljerad beskrivning av deltagarna och för den ordningsföljd som intervjuperson har rangordnats efter.

Det som jag däremot kan redovisa är att intervjupersonernas ålder är mellan 25 år upp till 63 år. Det var en jämn könsfördelning, tre män och tre kvinnor. Två av kvinnorna hade en utländsk härkomst och den tredje var av svenskt ursprung. Vad gäller de manliga deltagarna, två var av svenskt ursprung, medan den tredje var utländsk. Alla tre svenska deltagare har i bagaget många år av arbetslivserfarenheter, vilket de utländska deltagarna saknade helt. Tillståndet av arbetslöshet för de utländska deltagarna ligger uppskattningsvis från 3- upp till 10 år med beaktandet av att de har gått i skola och varit på praktik. Varigheten av arbetslöshet för de svenska deltagarna ligger mellan 2- upp till 5 år. I resultatet kommer deltagarna att namnges; deltagare 1, deltagare 2 etc.

4.9 Analys och Forskningsetiskapprinciperna

Analysen inom grundad teori görs i tre etapper, baserat på det öppna, det selektiva och det teoretiska urvalet. Då de tre första intervjuerna, i den öppna fasen, gjordes med två av utländskt ursprung och den tredje av svensk härkomst. Intervjuerna spelades in och därefter transkriberades vilket ledde till att ett inledande kodningsarbetet påbörjades. Två av de tre första intervjuerna genomfördes samma dag då båda deltagarna jobbade på samma verkstadsavdelning. Vid varje intervju då jag ännu ej påbörjade utfrågning av deltagaren presenterade jag de forskningsetiska principerna som förespråkas av Vetenskapsrådet (www.vr.se). Detta innebar att jag muntligt inför deltagaren upplyste om studiens syfte, att deltagarens deltagande var frivilligt och innebörden med deras deltagande i undersökningen (informationskravet). Vidare skall deltagaren avge sitt godkännande till att medverka, samtyckeskravet, och därmed meddelades att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande eller välja att avstå från att besvara någon specifik fråga. Konfidentialitetskravet upprätthölls genom att deltagarna avidentifierades då uppgifter som kan avslöja vem den enskilde individen är ändrades. Då presentation av deltagarna har angivits har deltagarna lämnat sitt samtycke till detta. Det inspelade materialet förvarades oåtkomligt för utomstående. Vad beträffar nyttjandekravet kommer det insamlade materialet endast att användas till forskningsändamål. För det som gäller resultatet av undersökningen är det däremot offentligt, och Gustavsson, Hermerén och Petersson (Vetenskapsrådets rapport, 2005:39) menar att det allmänt anses att forskaren har en skyldighet att offentliggöra resultatet, detta för att samhället ska kunna dra nytta av det som framkommit. Målet med den öppna fasen var att finna så många olika kategorier och egenskaper som möjligt. Det som söktes var ord eller fraser som beskrev enskilda fenomen. För dessa fenomen som hittas formats ett övergripande begrepp. Begreppen indikerar vad forskaren har funnit för gemensamma ord eller fraser ur deltagarnas utsåganden (Hartman 2003:80). De kategorier som skapades var: språket som hinder, bristanden utbildning, anställnings diskriminering, kontakt nätets betydelse, förväntningar på AMA. Vad beträffar dialogen med deltagarna upplevde jag vissa svårigheter då två av de tre intervjuade i den öppna fasen hade det svårt att språkligt uttrycka sig på svenska. Många av frågorna besvarades inte till fullo på grund av deltagarens språksvårigheter på svenska. Språkkommunikationen gick att kompensera genom att den ena hade arabiska som sitt modersmål precis som jag, och den andra deltagaren förmedlade mycket genom kroppsspråket, gester och ansiktsuttryck för att komplettera den verbala kommunikationen. Här fick jag dra nytta av de minnesanteckningar, memos, som förts under arbetets gång. Hartman menar att de idéer som väcks där blir en grundläggande hjälp i analysarbetet (Hartman 2003:84). Under den öppna fasen skall det framträda en kärnkategori. Denna ska enligt Hartman utgöra en central roll och förekomma frekvent i datamaterialet. Syftet är att den ska ge uttryck åt en huvudproblematik och ha relationer till de övriga kategorierna, samt förklara en huvuddel av det beteende som studien rör. Den funna kärnkategorin i den öppna fasen: brist på arbetslivserfarenheter i Sverige (Hartman 2003:82).

Kommen så långt i analysarbete var det dags att göra ett nytt urval. Efter nio dagar påbörjade jag de resterande tre intervjuerna som utgjorde av två svenska deltagare och en av utländskt ursprung. Mitt selektiva urval uppfylldes inte till fullo då jag var begränsad att välja de deltagare som fanns med i listan som jag hade erhållit från kontaktpersonen på AMA. Den kodade data som insamlades i det selektiva urvalet prövades mot och jämfördes med de kategorier som genererats i den första analysen. Intervjuprocessen utfördes och lades upp på samma sätt som jag gjorde med de tre första deltagarna. Följande kategorier formades utifrån den selektiva fasen: sänkt självförtroende och personliga orsaker, motivationsbrist att söka jobb på eget initiativ, undanflykt av ansvar, AMA Arbetsmarknad. Minsta gemensamma

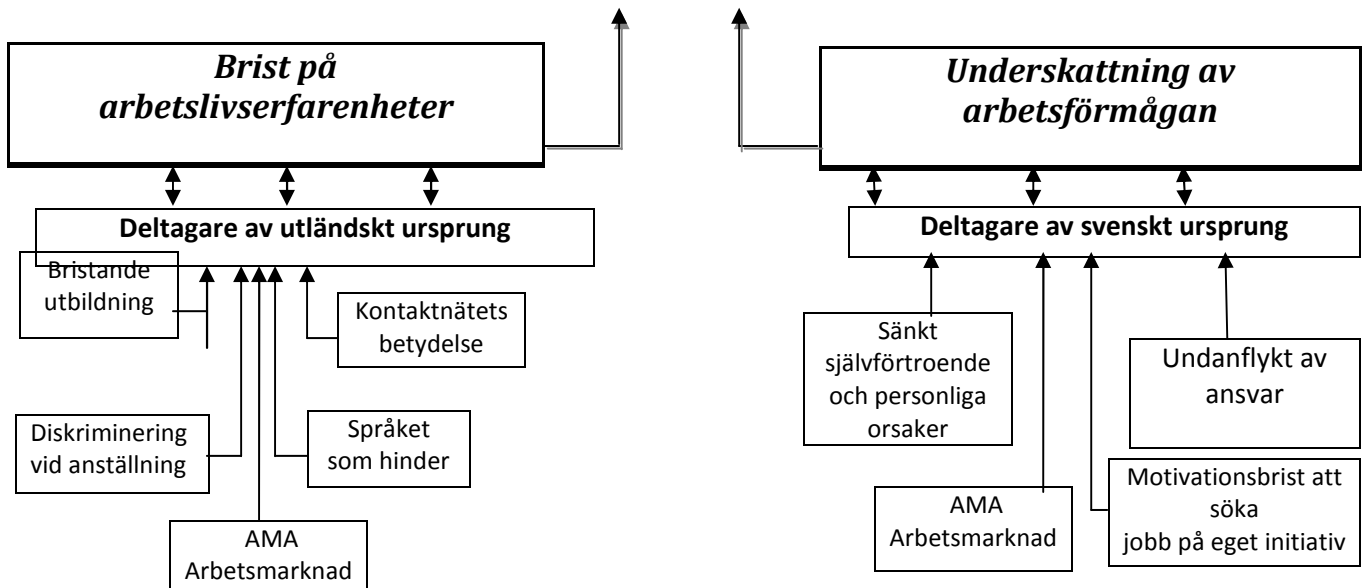
nämnare för alla dessa teman i den selektiva fasen höjdes upp till följande kärnkategori: underskattning av arbetsförmågan.

Analysarbetet avslutas med den teoretiska fasen. Avsikten var att finna en slutgiltig kärnkategori som skall föra samman de andra två kärnkategorierna: brist på arbetslivserfarenheter i Sverige och underskattning av arbetsförmågan. Kärnkategorin kommer att representera uppsatsen grundade teori. Vid sammanslagningen av de två kärnkategorierna kom jag fram till den slutgiltiga kärnkategorin: utstötta från arbetsmarknaden, som kommer att representera undersökningens allmänna teori.

5. Resultat

I detta avsnitt vill jag presentera de resultat som framkom i undersökningen. Resultatet redogörs med citat som visar hur deltagarna uppfattar och resonerar kring sin situation som arbetslös. Hur de ska gå tillväga för att få ett "riktigt" arbete, och att inte låta sig fastna kvar i AMAs arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogram. De transkriberade och analyserade intervjuerna som utgör studiens datamaterial indikerar ett resultat att det finns två klara differentieringsmönster, dels mellan deltagarna av utländsk härkomst och dels de deltagarna av svenskt ursprung. Deltagare av utländskt ursprung kategoriseras till: *Brist på arbetslivserfarenhet i Sverige*, som redovisas av underkategorierna: språket som hinder, bristande utbildning, anställningsdiskriminering, kontaktnätets betydelse, AMA Arbetsmarknad. Deltagarna av svenskt ursprung kategoriseras till: *Underskattning av arbetsförmågan*, denna kategorisering kommer att företrädas av underkategorierna: undanflykt av ansvar, motivationsbrist att söka jobb på eget initiativ, sänkt självförtroende och personliga orsaker, AMA Arbetsmarknad. Jag avser att först presentera deltagarna av utländsk härkomst och sedan deltagarna av svenskt ursprung. Resultatdelen avslutas genom beskrivning av kärnkategorin: *utstötta från arbetsmarknaden* och därmed med en sammanfattning av resultatet.

Utstötta från Arbetsmarknaden

Deltagare av utländskt ursprung

5.1 Brist på arbetslivserfarenhet i Sverige

Deltagarna av utländsk härkomst delar en gemensam uppfattning, att de saknar arbetslivserfarenheter i Sverige och bristen av detta har lett till att de inte kunnat utvecklas och accepteras av det svenska samhället. Arbetsmarkandens tuffa krav eskalerades och de utländska deltagarnas chanser till arbete minskades. Att inte få tillträde till arbetsmarkanden har medfört enorma kostnader för de utländska deltagarna att betala. Arbetsmarknaden för de utländska deltagarna hade kunnat vara den plats där de kunde få praktisera att våga använda det svenska språket som de har fått lära sig. Genom arbete hade de kunnat läsa kurser för att vidare utveckla sig inom yrkesområdet. En annan aspekt som deltagarna genom arbete kunde ta fördel av är kontaktnätverket och informationkanaler som är av stor betydelse för invandrarna att integreras. Nedan kommer jag att redovisa fem teman/kategorier som ger uttryck för det som de utländska deltagarna saknar och som enligt dem har bidragit till deras arbetslöshet.

Språket som hinder

Resultatet indikerar tydligt att de deltagare med utländsk härkomst uppfattar svenska språket som nyckeln till att lyckas komma in på arbetsmarknaden. En av deltagarna visar en medvetenhet att dåliga språkkunskaper är en av orsakerna till deltagarens arbetslöshet. Deltagaren säger:

“Det kanske inte är konstigt att inte jag har jobb, för jobbcentrum har ungdomar de sluta skolan och de har inga jobb. Jag kanske har dålig tur, jag vet inte. Jag tror att jag som invandare, pratar dålig svenska kanske svårt för mig att få jobb.” (Deltagare 1).

En annan deltagare klandrar sig själv och upplever sig lida av ett handikapp då deltagaren har svårt att lära sig det svenska språket trots den långa vistelsen i Sverige. Deltagaren har gått i svensk undervisning, SFI, och även svenska kurser på komvux. Deltagaren uttrycker följande:

“Jag är inte handikapp i kroppen, men jag är handikapp i munnen. Jag kan inte prata svenska, leva i Sverige i 15 år och titta inget ting. Jag är inte besviken på mig själv, det är normalt för jag kan inte tvinga mig jag när jag har svårt att prata.” (Deltagare 2).

Att komma till ett nytt land i hög vuxen ålder är aldrig lätt att helt anamma ett främmande språk. Vuxna har det betydligt svårare än ungdomar att behärska ett nytt språk felfritt. En tredje deltagare läser mycket svensk litteratur men anser ändå att svenskan är svårt. Deltagaren kan få sig att bli förstådd, men vid flertalet gånger har deltagaren befunnit sig i situationer då antingen missuppfattat någon annan eller själv blivit missuppfattad. Deltagaren säger:

“Jag kanske inte pratar som en svensk, men jag gör och försöker mitt bästa att klara av min vardag. Vi invandare försöker göra vårt bästa men det är inte alla gånger man lyckas, det kan komma stunder vi inte förstår någonting alls och känner oss som osynliga men det är normalt, det är att vara invandrare för mig.” (Deltagare 3).

Bristande utbildning

Deltagarna på AMA med utländsk härkomst delar gemensamma tankar om att utbildning i Sverige ökar möjligheterna till att komma in på arbetsmarknaden. Alla mina deltagare med utländsk härkomst har godkänt betyg från SFI och Komvux vad beträffar språkkurser i svenska. Det som deltagarna dock poängterar är att många arbetsgivare kräver höga kvalifikationer och därav minst gymnasieutbildning. En av deltagarna uttrycker följande:

“Alla jobb att söka idag vill ha utbildning och att man ska vara som en svensk, prata och bete sig som en svensk. Jag blir ledsen för jag har ingen utbildning, kan inte prata eller skriva så bra. Jag ser svårt för mig med jobb bara för alla krav som ställs.” (Deltagare 1).

En annan deltagare har utbildning från sitt hemland, läst på SFI och gått kurser med praktik. Deltagaren anser att det ställs alltför specifika krav på vilken form av utbildning man bör ha för att få ett visst jobb. Deltagaren finner det svårt att uppfylla dessa kvalifikationer som arbetsgivaren ställer då deltagarens utbildning från hemlandet inte ställs som likvärdig i det svenska samhället.

“Jag misstänker oavsett hur mycket kunskap man har eller utbildad från sitt hemland det betyder i alla fall ingenting i det svenska samhället. Man måste vara född och utbildad i Sverige för att utbildning ska räknas som giltig.” (Deltagare 3).

En tredje deltagare på AMA ser inga konstigheter att arbetsgivarna ställer höga krav vad gäller utbildning med beaktandet av den snabba samhällsutvecklingen och globaliseringen. Deltagaren visar en medvetenhet om att arbetsgivaren kan föredra någon annan framför henne då hon enbart erhåller betyg från SFI. Deltagaren uttrycker:

“Det räcker inte bara SFI betyg som jag. Arbetsgivaren tar andra med bättre utbildning, inte konstigt jag förstår att det blir så. Samhället går fort och arbetsgivaren vill ha människor med universitets utbildning.” (Deltagare 2).

Resultatet från dessa tre deltagare med en utländsk härkomst upprepas flertalet gånger, där brist på utbildning försämrar deras status i Sverige och därav är en av huvudorsaken till deras arbetslöshet. Att inte ha genomgått en normal skolgång i Sverige är en av orsakerna till ojämlikhet. Bristande utbildning anses vara ett hinder då de inte känner sig likställda som “dom” andra samhällsmedborgarna. En av deltagarna säger:

”Det inte bara i Sverige som utbildning är viktig för att få ett bra jobb. Alla länder är samma, om inte jag tvingades att lämna mitt hemland jag skulle inte vara

arbetslös. Men samtidigt så får vi invandrare med dålig utbildning i Sverige dåliga jobb eller ingenting, det är inte mycket att välja.”(Deltagare 3).

Diskriminering vid anställning

De intervjuade deltagarna med en utländsk härkomst har någon gång känt sig diskriminerade och/eller utnyttjade på grund av sitt ursprung, då beträffande språkkunskaper, utbildning och arbetslivserfarenheter för att få ett arbete. Deltagaren berättar:

”Många jobbställen man inte behöver prata stark svenska, utan man bara kan jobba. Jag förstår inte och ändå får vi inga jobb, det är diskriminering. Det är fel sätt att behandlas så kanske bara för att vi är invandrare. Jag är ung, stark i kroppen och kan jobba tillskillnad från en som är 50 år.” (Deltagare 1).

En annan deltagare uttrycker att det inte enbart arbetsgivaren som diskriminerar. Deltagaren anser även att politikerna och arbetsförmedlingen som besitter makten att påverka och förändra inte riktigt implementerar det som dem förespråkar om att alla har rätt till jobb. Deltagaren anser att det inte görs tillräckligt då hon har varit bosatt i Sverige i så många år och är fortfarande utan jobb. Deltagaren säger:

“Det är normalt för mig att vara arbetslös för jag varit det länge, jag vet inte vad ska hända. Det är mycket jobbigt, jag vet inte, men de ansvariga som har mer makt som måste hjälpa mig att hitta nått, jag har stannat länge i Sverige inget jobb. Det mer fel i systemet än på invandrare. Jag säger inte nej, jag kan lära mig vad som helst bara jag få jobb.”(Deltagare 2).

En annan deltagare upplever sig diskriminerad då hon har varit på olika praktikplatser och visat fram fötterna men ändå blir hon nekad arbete. Deltagaren berättar:

”Jag förväntar att när jag skickas på praktik jag vill också få jobb, men jag får ingenting. Sen jag kom till Sverige har jag bara fått gå på skola och praktik, aldrig riktigt jobb. Det här systemet måste ändras, det är fel att behandlas så.” (Deltagare 1).

Min tredje intervjuade deltagare yttrar sig om diskriminering på olika sätt. För det första, vid flertalet gånger uttrycker deltagaren sin besvikelse över hur arbetsgivarna har utnyttjat deltagarens arbetskraft då deltagaren har varit på praktik utan att bli erbjuden något jobb trots att deltagaren har visat att deltagaren han är en lämplig medarbetare precis som alla andra på den arbetsplatsen. Deltagaren berättar:

Jag känner mig mycket diskriminerad på många olika sätt. Först och främst när det gäller jobb. Arbetsgivaren som jag praktiserade hos ville bara att förlänga praktik men ingen anställning, när jag frågade ska jag få jobb efter förlängningen de säger nej det är inte säkert det. Och jag sa ni kan alltid säga att det jag gör inte är tillräckligt för att jag inte få fast jobb. Arbetsgivaren kan inte säga någonting om jobbanställning, så jag tänker det bara de vill utnyttja oss invandare på så sätt. Många invandrare jag känner som jobbar på många olika företag som praktikant utan att få jobb, det är sorligt, väldigt sorgligt.” (Deltagare 3).

För det andra uttrycker samma deltagare från ovannämnda citat en annan form av diskriminering. Deltagaren klagar på AMA´s placering av deltagare i dem olika verkstäder som AMA ansvarar för. Den arbetsverkstad som deltagaren arbetar på idag finns även personer som har en trasig bakgrund såsom alkoholmissbrukare, drogmissbrukare, frisläppta brottslingar. Deltagaren betonar att sin vistelse bland dessa människor är diskriminering i högsta grad, istället för att få ett riktigt jobb där arbetsmarknaden kan dra fördel av de kunskaper som deltagaren besitter.

“Många invandare och jag är en av dem vi upplever skyldigheter och lite rättigheter, så jag upplever det. AMA vet mycket väl att många människor som kommer hit som har varit i fängelse, brottslingar, alkoholberoende, drogberoende och såna saker och varför vi måste hamna mellan såna människor? De flesta som är här har ingen utbildning. Det är ren diskriminering och vi kan mycket mera och varför jag inte kan få jobb som jag jobbade då i elbranschen i mitt hemlandet, fast jag har här utbildning.” (Deltagare 3).

Kontaktnätets betydelse

Kontaktnätets betydelse uppfattades av de utländsk födda deltagare av mycket stor betydelse. Alla var överens om att en av orsakerna till deras fortsatta arbetslöshet var bland annat saknaden av ett kontaktnät på arbetsmarknaden. Två av de utländska kvinnliga deltagarna gick deras tankar i de banorna att AMA i deras ögon var det kontaktnät som de kunde dra nytta av för att komma in på arbetsmarknaden.

“Sesam skickade mig till AMA för att hjälpa mig få jobb. Jag hoppas att min tid på AMA ska hjälpa mig att hitta jobb. AMA kan hjälpa mig för de har kontakt, jag har ingen kontakt, så är det.” Deltagare 2

“Jag skickades till AMA för att de skulle hjälpa mig få jobb på företag där min man jobbar. Jag skulle gå på kurs och lära mig, sen AMA skulle hjälpa mig att prata med det företaget.” (Deltagare 1).

Vidare i intervjun poängterar en av de två kvinnor från ovan, att på vissa arbetsplatser det eftersöks inte nödvändigtvis någon högskoleutbildning eller liknande. Deltagaren menar att AMA har ett brett kontaktnät som det inte riktigt utnyttjas väl. Vidare påpekar deltagaren att deltagarna på AMA enbart fyller en funktion men det blir aldrig någon bra efterföljning eller utvärdering av den rehabiliteringsåtgärd som deltagarna tillskrivs.

”Det är bra för mig att vara på AMA, för de har kontakter med mycket områden. Ibland jag känner att AMA kan göra mycket mer för oss, men vi bara jobbar på deras verksamheter eller så dom skickar oss på praktik, men inget mer. Varför blir det så jag vet inte.”(Deltagare 1).

Deltagare 3 instämmer som deltagare 2 och deltagare 1 om att AMA har ett brett kontaktnät som kan vara ingångsdörren till arbete. Men å andra sidan är deltagare 3 kritisk vad gäller det sätt som AMA jobbar på. Deltagaren menar att det inte görs tillräckligt från AMA´s sida då målen, dvs. kortaste vägen till arbete, med rehabiliteringsåtgärderna fallerar. Deltagaren argumenterar att AMA avsiktligt gör så då dem gynnas ekonomiskt att deltagarna stannar kvar på verksamheten. Deltagare 3 uttrycker sig på följande sätt:

“För många människor AMA är bra, det har rätt kontakter att hjälpa en att hitta jobb. Men jag har inte fått det hjälp som behövs för att få jobb och man undrar hela tiden varför, varför? Jag tänkt att AMA har ingen intresse att göra nått åt det eftersom staten betalar för oss pengar till varje kommun direkt som anställer såna människor. Staten betalar till kommun, AMA, och varför ska de då behöva bry sig om mig och hur mycket ska jag stanna som OSA-anställd eller inte, jag är medveten om det.” (Deltagare 3).

AMA Arbetsmarknad

Bland de utländskt födda deltagare som jag intervjuade fanns en del delade meningar om hur de uppfattade AMA och vad det hade för förväntningar. Av de som hade en positiv uppfattning om AMA var deltagare 2. Deltagaren uppskattar sin tillbringade tid på AMA då hon fann personlig utveckling vad gäller språket och den sociala interaktionen med svenskar. Deltagare 2 berättar:

“När jag kommer här, AMA, jag träffar människor och många svenskar och jag lär mig många ord. Jag har mycket kontakt, förut jag skämdes för jag kunde inte prata svenska. Men idag jag våga prata svenska, jag ta bort skäms och pratar med alla och aldrig i livet jag skäms. Jag vill prata nått med munnen och lära mig“ (Deltagare 2).

Deltagare 1 är inne på samma spår som deltagare 2 och berättar att tiden på AMA har bidragit till utvecklandet av en del praktiska skickligheter som deltagaren tidigare inte hade någon erfarenhet av.

När jag kom till AMA jag kunde ingenting om deras arbetsuppgifter. Men nu jag har lärt mig hur man kan jobba och hantera maskinerna. Man får lära sig rutiner och jobba efter dom.” (Deltagare 1).

Deltagarnas uppfattning om AMA var inte enbart positiva, däremot hade deltagare 3 en del kritiska argument som den gärna ville tala om och göra sin röst hörd. Deltagare 3 anser sig ha tillbringat allt för lång tid på AMA utan någon vidare framgång för att få den rätta hjälpen att hitta ett arbete. Deltagaren är besviken över att AMA inte har försökt att hjälpa ännu mera då deltagaren har varit inskriven hos dem i så många år. Deltagarens uttryck:

AMA har inga mål, de tänker inte mycket på människor som känner sig utsatta, de tänker bara att det är viktigt att staten betalar till dem varje år och förlänger för oss varje år. Det är det som är viktigt för dem, att de får bidrag för oss från staten. Jag förväntar mig inte mycket, utan bara det som tillhör mig, mina rättigheter och det är ett fast jobb. Jag ser AMA här som en lekplats, dagis för vuxna att komma och leka. Men att vara här i 9 år man måste vara riktigt arg, inte bara arg utan osynlig kanske... helt galen.“ (Deltagare 3).

Vidare uttrycker Deltagare 3 en stark önskan om ett riktigt jobb inom ramen för sin yrkesprofession. Men å andra sidan har deltagare nått till en ståndpunkt då den upplever att hur mycket än den försöker att få in en fot på arbetsmarknaden så faller deltagaren helt tomhänt. Nedan följer deltagarens uppfattning om sin arbetssituation ett år framåt:

“Jag tror inte att det ska hända nått extra, jag tror att det samma sak blir. Jag får förnyat OSA-anställning och om jag får det så måste jag acceptera det för jag inte

har något val, eftersom vi helt enkelt fängslade. Min hand är fastkedjad om jag inte får tillräckligt med hjälp från AMA och arbetsförmedlingen. Vem ska ge mig ett jobb när jag är 52 år och om de vet att jag har behandlats på psykiatrin på grund av mina krigsskador från hemlandet” (Deltagare 3).

Deltagarna, nr 1 och 2, ser positivt på AMA men har svårt att föreställa sig hur arbetsituationen kan se ut för deras del. Deltagare 2 kunde inte se ljuset i tunneln och var mycket tveklös till att någon arbetsgivare kunde tänka sig anställa den på grund av dennes ålder, brist på utbildning och svårigheten att behärska det svenska språket. Vad beträffar deltagare 1 så hoppas deltagaren att genom dennes makes kontakter på det företag som denne jobbar på att deltagaren ska kunna få in en fot där och att det kanske sedan leder till arbete. Deltagaren 1 har dock en mer optimistisk uppfattning och säger följande:

“Allt kan hända, därför jag vet inte vad som kommer i framtiden. Men jag är ung och jag inte ger upp, aldrig” (Deltagare 1).

Deltagare av svenskt ursprung

5.2 Underskattning av arbetsförmågan

I resultatet har jag funnit att personer av svenskt ursprung har andra förklaringar som ligger till grund för deras arbetslöshet i jämförelse med de deltagarna av utländskt ursprung. De svenska deltagarna har ytterst få problem eller brister att klaga över. Det som de dock saknar är tron på sin egen arbetsförmåga. De svenska deltagarna har haft många år av arbetserfarenheter från olika arbeten som lett till att de idag inte känner sig lika jobbaktiva. Deltagarnas underskattning av sin arbetsförmåg kommer att illustreras av de fem följande teman/kategorier.

Undanflykt av ansvar

Deltagarna av svenskt ursprung har tidigare haft arbete, men på grund av olika skäl gick de miste om jobbet. Då jag ställde frågan hur de ska gå tillväga för att hitta ett jobb svarar två av deltagarna att det inte längre är lätt att ta sig in på arbetsmarknaden fastän sina tidigare arbetslivserfarenheter som kan vara starka meriter att referera till. En av deltagarna som har jobbat inom administration över 20 år uttrycker att det var mycket lättare att hitta jobb förr i tiden, medan idag är det snarare motsatsen då det råder en stark konkurrens på arbetsmarknaden. Deltagaren tyder att orsaken till hennes arbetslöshet beror bland annat på den starka konkurrensen på arbetsmarknaden.

“Det var så mycket enklare då på min tid att få jobb utan några krav på utbildning, jag har bara gått 9 år på grundskola, jag har inte gått någon annan utbildning. Så funkar det inte idag, det är en sån konkurrens och verkligen kunna sälja sig själv, det är så det är idag och det är inte lätt” (Deltagare 4).

Deltagare 5 är inne på samma linje som deltagare 4. Deltagare 5 har i 15 år haft olika former av arbeten, men anser att möjligheten att få en anställning idag har försvårats och är därför osäker om jobbsökandet kommer att leda till någon anställning. Deltagaren uttrycker på följanden sätt:

“Egentligen skulle jag vilja ha ett riktigt jobb och riktig anställning men man vet ju inte om man får det i dagens läge om man skulle söka ett nytt jobb och börja på en annan fabrik. Sen vet man inte om man får den anställningen heller” (Deltagare 5).

Den sjätte deltagaren förklarar att: ”jag har arbetat i över 30 år inom ramen för en yrkesprofession innan jag hamnade på AMA”. Deltagaren ser sin tid på AMA som ett tidsfördriv då deltagaren väntar in sin pensionsålder.

“Jag väntar in min pension och nu fick jag två år förlängt OSA-anställning. Min tid på AMA ser jag som en pensionslön och det råka hända några år tidigare. Visst fattas det några tusenlappar jämfört med hur man hade det förut men då kan man istället tänka på hälsan” (Deltagare 6).

Motivationsbrist att söka jobb på eget initiativ

Arbetsmarknadsavdelningen, AMA, är till för att bland annat förbereda men även rehabilitera de som har varit utanför arbetsmarknaden. Resultatet visar att de deltagare av svenskt ursprung som har varit inskrivna i AMA har inte ägnat så mycket tid och tanke att söka ett arbete. Deltagare 5 uttryckte det så här:

“Under min tid i AMA, sen 4 år tillbaka, har jag inte sökt jobb för jag vet inte själv vad jag vill hålla på med när man har gjort så mycket under alla åren. Men inte bara det, utan jag tycker också att det är svårt att få tag på en bra anställning med arbetsuppgifter som kommer passa mig“ (Deltagare 5).

Vidare betonar deltagare 5 att bristen på motivation att söka ett arbete kan vara på grund av deltagaren har en OSA-anställning som deltagaren känner sig trygg i, och nöjd med de arbetsuppgifter som anställningen kräver. Vidare påpekar deltagare 5 även att ingen från AMA eller AF har krävt av deltagaren att söka jobb. Det verkar som att det inte enbart hos deltagare 5 själv som arbetsmotivationen brister, utan därmed att personalen på AMA inte motiverar och uppmanar tillräckligt för att öka deltagarens motivation att söka jobb. Deltagare 5 berättar följande:

“Arbetsledaren på AMA har inte påpekat att jag måste ut och söka ett annat jobb, för jag har min OSA-anställning. Jag har inte heller varit upp hos jobbcentrum och sökt något jobb, jag har inte ens varit till arbetsförmedlingen heller och sökt nått nytt jobb. Det är ingen, inte ens arbetsförmedlingen som har tagit kontakt om varför jag fortfarande är kvar och får ett förnyat OSA-anställning” (Deltagare 5).

Deltagare 4, likt deltagare 5 erkännande, berättar att: ”min tillbringade tid på AMA är i sig ett jobb som jag utför”. Deltagaren anser att så länge hon tillåts att få gå kvar på AMA så vill deltagaren inte jäkta upp sig med något annat. Då jag frågade om deltagaren har ägnat någon tid att söka jobb sa deltagare 4 följande:

“Nej, jag har inte sökt något jobb sen jag började arbetsträna på AMA. Här behöver jag inte tänka ett dugg på att gå och söka jobb. För det funkar ju inte för mig, jag kan ju inte gå och söka jobb och få stans värsta stress jobb. Nej jag ska gå klart min tid här först, jag tar en sak i taget, jag stressar inte på mig själv, då blir jag bara galen“ (Deltagare 4).

Sänkt självförtroende och Personliga orsaker

Ur deltagarnas utsåganden visar resultatet att de deltagare som har tidigare haft en anställning innan de blev arbetslösa upplever idag någon form av osäkerhet och är kinkiga av sig då det gäller valet av ett nytt jobb. Deltagarna har även specifika önskemål och krav om hur arbetsuppgifterna ska vara för att de ska kunna tänka sig jobba igen. En av deltagarna uttrycker sig enligt följande:

“Jag vill inte bara söka på ett annonserat jobb... det är för att jag kan ju allt det här med jobb och sånt där. Jag vill ha något som jag kan klara av, jag vill inte lära mig något nytt som jag inte kan. Ska jag börja med nått nytt då vill jag ha extra stöd för inläring, för jag vill inte bara kastas in i dem nya arbetsuppgifterna” (Deltagare 5).

Vidare i intervjun bekräftar deltagare 5 att sin plats på AMA kommer i första hand, ett annat arbete på arbetsmarknaden blir däremot ett andrahandsval om det inte skulle bli någon förnyad OSA-anställning. Deltagaren är dock väl medveten om att vistelsen och OSA-anställningen på AMA inte är något permanent, men ändock väljer deltagaren AMA som sitt förstahandsval istället för ett riktigt arbete. Deltagaren uttrycker följande:

“Det skulle bli en stor förändring och komma ut på den “riktiga” arbetsmarknaden till ett helt nytt arbete och börja lära känna dem andra. Då blir man lite osäker och nervös. Jag skulle kunna tänka mig och prova någon månad av praktik men ändå ha kvar förväntningar på att få komma tillbaka till AMA med de arbetsuppgifter jag har idag. Jag vill egentligen inte lämna de arbetsuppgifter jag har idag på AMA och OSA-anställningen, nej jag vill inte. Men Skulle man bli utskickad på nått jobb eller sånt så får jag väl lära mig att anpassa mig och på bästa sätt lära mig att utföra arbetsuppgifterna” (Deltagare 5).

Fjärde deltagarens osäkerhet och det dåliga självförtroendet har förorsakats av det långvariga tillståndet av arbetslöshet. Deltagaren har varit arbetslös i ca 9 år och tankarna har fört deltagaren i de banor då hon upplever uppgivenhet kring hur skall ”jag” klara av att till återgå till arbetsmarknaden, och är det möjligt att deltagaren skulle kunna klara av det såsom deltagaren har gjort tidigare. Deltagaren formulerar sig enligt följande:

“Jag mådde väldigt psykiskt dåligt och det slutade med sjukskrivning hit och dit. Många gånger man tänker oh gud, jag klarar inte det här, jag fixar inte det här. Jag tänkte mycket med det här att gud vad gammal jag är och ska jag ha det såhär resten av livet, varför gjorde jag inte på ett annat sätt istället, jag fick ångest tankar om livet“ (Deltagare 4).

Då deltagarna tillfrågades hur de uppfattade AMA, fick jag lite blandade uppfattningar precis med de deltagarna av utländskt ursprung. Vissa var väldigt positivt inställda till dem rehabiliteringsåtgärder som finns att tillgå för de som behöver extra hjälp. Två av de som hade en positiv åsikt om AMA är deltagare 4 och deltagare 5. Deltagare 4 tankar om det är som följer:

“Jag är nöjd med det jag gör på AMA idag. Jag trivs här och jag har kul med gänget här. Jag ser utveckling på mig själv. Det är skönt med att man får rutiner och... man känner sig mer gladare och den sociala biten och man skojar och har det trevligt tillsammans. Innan gick man bara hemma och kände sig slö och allmänt dålig“ (Deltagare 4).

Deltagare 5 delade samma positiva syn på AMA som deltagare 4. Deltagaren berättar att den upplevda tiden på AMA är väldigt trivsamt och deltagaren skulle inte vilja ändra på någonting. Deltagaren uttrycker sig enligt följande:

“Den OSA-anställning som jag har idag tycker jag är bra, man har ett jobb och gå till, man får hålla på med olika arbetsuppgifter och sånt där. Jag trivs bra här på AMA och med det här jobbet jag har, det är kanske det som har fått mig att vilja stanna kvar här“ (Deltagare 5).

Deltagare 6 tillskillnad från deltagarna 4 och 5 positiva syn på AMA handlar mer om hans hälsotillstånd. Deltagare 6 upplever glädje att får gå på AMA då deltagaren permitterades från sitt jobb företag. Deltagaren är nöjd med dem arbetsuppgifter som deltagaren arbetar med idag på AMA. De arbetsuppgifter som deltagaren idag utför är inom ramen för hans yrkesprofession. Deltagare 6 säger:

“En av anledningarna till att jag är kvar här och har fått förlängt är på grund av min hälsa då jag på senare tid har upptäckt att jag hade hjärtproblem. Men det är nämligen så också att AMA vill ha mig kvar för att jag kan mycket om arbetsuppgifterna här på verkstaden, dem arbetsuppgifter som jag gör här har varit mitt jobb som jag har arbetat med i nästa hela mitt liv. Jag hjälper och även stöttar dem som inte vet lika mycket” (Deltagare 6).

AMA Arbetsmarknad

Deltagarna på AMA ingår i olika former av arbetsmarknadspolitiska program. De är väl medvetna om verksamhetens mål och stadgar. Men som deltagare i verksamheten har de även synpunkter och förväntningar på AMA. En av de svenska deltagarna uttrycker inget missnöje om AMA, däremot lyfter deltagaren upp en aspekt som den upplever som berörande. Deltagaren anser att bristen på information om sina kollegor på verkstaden orsakar ibland missuppfattningar för de ska bete sig och därmed förhålla sig gentemot varandra. Deltagaren berättar följande:

“Det kommer hit otroligt mycket trasiga människor... och det finns luckor. Största luckan är när det proppar in folk här och du vet inte deras problem. Anonymitet på verksamheten skulle jag vilja att det bli förbättring på. Det är jobbigt då när man

inte vet hur man ska förhålla sig till de andra som man jobbar med i verksamheten. Om man visste lite mer då kan man bete sig på ett annat sätt. Den biten reagerar jag skit starkt över, det ploppar in folk och du vet ingenting om deras bakgrund“ (Deltagare 6).

Deltagare 5 tyder en klar bild på de förväntningar som den vill att AMA ska finnas till, då den planerar att söka jobb. Deltagaren får det att låta som en självklarhet att AMA måste ställa upp med hjälpa när den har bestämt sig för att söka upp en arbetsplats. Deltagaren uttrycker följande:

“Jag förväntar mig att när jag vill ha ett nytt jobb då ska jag prata med min konsulent och då får hon hjälpa mig och hitta ett jobb, att vi kan åka ut dit tillsammans och titta vad det är för jobb och sånt. Men det är om jag själv vill ta kontakt med henne så vet jag vart hon finns” (Deltagare 5).

Deltagare 4 har arbetstränat på AMA i tre månader och fick därefter besked om förlängning ytterligare två månader. Deltagaren hoppas på en plats på en annan verksamhet inom AMA som uppfyller dennes yrkesintresse. Deltagaren anser att den nya platsen är en ypperlig möjlighet för denne att förnya sina kunskaper inom kontor- och administration som deltagaren har goda erfarenheter av från tidigare arbeten. Jag citerar deltagaren:

“Jag har fått förlängt till sista februari, och de pratade om att jag skulle prova något annat på AMA. De har startat en ny verksamhet och jag hoppas att jag får en plats där... den nya platsen kommer att ge mig mycket. Jag kommer att få lära mig mer om datorer och det här med att föra protokoll. Jag tror att det kommer att få mig att känna mig mer säker på den biten om man nu söker ett jobb“ (Deltagare 4).

Deltagare 4 har däremot en mer positiv inställning och uttrycker självsäkert att den situation som deltagaren idag befinner sig i kommer att förbättras. Deltagaren berättar med beslutsamhet att den inte tänker sitta hemma helt sysslös. Deltagaren säger:

“Jag hoppas att jag får ett jobb inom kontor som jag vill hålla på med. Men det kan också bli att jag får förlängt här på AMA, för jag tänker inte gå hemma... det vill jag inte. Skulle jag inte bli kvar på AMA så kanske jag blir erbjuden någon praktikplats någonstans på ett företag och då tar jag det, nått i alla fall“ (Deltagare 4).

Det som uppenbarar sig ur deltagarnas utsåganden är att de hellre väljer att tänka och leva i här och nu, och inte ägna så mycket tid och tanke åt vad som i framtiden komma skall. En anledning till att framtiden verkar så avlägsen kan bero på att rehabiliteringsåtgärden som de har beräknas som deras tidsfördriv. Deltagare 5 vill hellre fortsätta vara på AMA än att ta sig i kragen och söka ett jobb. Deltagaren väljer den bekväma vägen före den obekväma. Så uttrycker sig deltagaren:

“Jag vet inte var jag ser mig själv efter att min OSA-anställning löper ut. Men jag skulle gärna vilja fortsätta med de arbetsuppgifter jag har idag på AMA, om jag får det. Jag har inte tänkt så lång framåt, visst skulle jag kunna göra de... men jag får vänta och se hur det blir då. Får jag inte fortsätta, då får jag gå och börja söka nått nytt jobb helt enkelt“ (Deltagare 5).

5.3 Kärnkategorin: Utstötta från arbetsmarknaden

Resultatets kärna av undersökning visar att deltagarna av utländsk- och svensk tillhörighet anger olika orsaker som bland annat utgör en grund för deras arbetslöshet. Undersöknings underkategorier summeras till en kärnkategori: Utstötta från arbetsmarknaden. Deltagarna tas hand av AMA då det inte finns någon plats för de på den ”riktiga” arbetsmarknaden. Att stå till arbetsmarknadens förfogande men aldrig vara efterfrågad gör att deltagarna känner sig utanför och värdelösa. Deltagarnas känsla av utanförskap går hand i hand med att de känner sig handlingsförlamade över att kunna göra något åt sin situation. En av de utländska deltagarna uttrycker följande:

”Det spelar ingen roll vad jag gör eller tycker, jag är ändå utanför och åsidosatt och känner att jag inte kan påverka någonting alls.” (Deltagare 3).

Enligt Nationalencyklopedin definieras utstötta som att någon avlägsnas från gemenskapen, utstött ur samhället (www.ne.se). Kärnkategorin: utstötta från arbetsmarknaden utkristalliseras hos båda deltagargrupperna, de av svenskt- och utländskt ursprung. Resultatet visar vad beträffar deltagarna av utländskt ursprung att på grund av brist på utbildning, arbetslivserfarenheter i Sverige, språkkunskaper och kontaktnätverk anses vara ett kärnproblem som har gett upphov till svårigheterna att få ett arbete. Deltagarna med utländskbakgrund borde ses vara som en tillgång på arbetsmarknaden då de är en del av två kulturer, behärskar två språk och generellt är mer flexibla. Istället för att se dessa personer som en tillgång, behandlas de istället som bristfälliga och utgör ett hinder. Att sälja sin arbetskraft glider över att kunna sälja sitt själv. Det måste vara ett själv som efterfrågas, som är duglig på arbetsmarknaden och som har de rätta kvaliteterna. Ingången till arbetsmarknaden förutsätter att individen behärska de kulturella koderna, vilket deltagarna med invandrarbakgrund saknar då de aldrig har fått möjligheten att ta sig in på arbetsmarknaden. En av deltagarna med utländsk härkomst uttrycker följande:

”Ibland jag känner mig värdelös när jag tänker på att jag inte har ett jobb och kan försörja mig. Det känns som att kroppen finns men själen borta. Jag är en medborgare men saknar mina rättigheter. Jag är dom som lever på samhällets baksida, vi finns inte” (Deltagare 1).

Här syns ett tydligt mönster av misslyckad integration av invandrare på den svenska arbetsmarknaden. Istället för att erkänna misslyckandet och därmed åtgärda denna svaghet, placeras de istället i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd, som i detta fall skriva in dem i AMA för att fördriva bort tiden. Deltagaren ovan betonar att på grund i avsaknaden av ett arbete har deras existens förvandlats till osynlighet.

Ovan har jag beskrivit hur deltagarna av utländskt ursprung är utstötta från arbetsmarknaden. Det som dock inte skall falla i glömska är att deltagarna av svenskt ursprung är precis lika utsatta fast på ett annat sätt. Båda grupperna sitter i samma båt då de är registrerade som långtidsarbetslösa och ingår i ett arbetsmarknadspolitiskt rehabiliteringsprogram som AMA tillhandahåller. Förr i tiden upplevde inte de svenska deltagarna att det var problematiskt att få ett arbete. Idag har tiden gått dem förbi, arbetsmarknaden kräver hög utbildning och specifika kompetenser som deltagarna antingen saknar eller känner att de inte riktigt kan leva upp till de kraven. En av de svenska deltagarna uttrycker följande:

”Det var så mycket enklare då på min tid att få jobb utan några krav på utbildning, jag har bara gått 9 år på grundskola, jag har inte gått någon annan utbildning. Jag hade en sån tur så jag var erbjuden olika tjänster hela tiden inom kontor om man säger så. Jag slutade som sekreterare på dataavdelningen utan att behöva anstränga mig, det är min arbetslivserfarenhet. Så funkar det inte idag, det är en sån konkurrens och man måste ha utbildning och verkligen sälja sig själv, det är så det är idag och det är inte lätt” (Deltagare 4).

Deltagarna av svenskt ursprung har mer eller mindre gett upp tanken att fortsätta anstränga sig för att kunna återgå till den riktiga arbetsmarknaden. En av deltagarna berättar hur hennes tidigare arbeten blev alltför slitsamt och stressigt, vilket i kombination med privata problem gjorde att deltagaren kände ett behov av att inte orka göra någonting, vara arbetslös för återhämtning och vila. Vilandet från arbetslivet har för deltagaren inneburit en lättnad att slippa vissa sidor av arbetslivet. Deltagarna uttrycker följande:

”Jag kan inte ha stressiga jobb längre och det står faktiskt på mina papper från min sjukskrivning. Jag vill kunna jobba på min egen takt och inte känna någon press på mig. Jag kan inte hålla på med någonting som jag inte tycker om och våndas varje morgon att jag ska behöva släpa mig upp, då mår jag dåligt” (Deltagare 1).

Upplevelsen av att inte längre duga till förstärker känslan av värdelöshet och som därmed bekräftar kärnkategorin; utstötta från arbetsmarknaden. Att de blir utstötta från arbetsmarknaden kan också vara en konsekvens av att ju längre deltagarna går arbetslösa, desto mer tillbakadragna blir dem, rädda för att få ett nytt jobb och behöva börja om från början. Det uppstår som någon form av nedåtgående spiral som drivs av en rädsla, en rädsla av att inte vilja ge upp den bekväma sitsen som de har i AMA.

5.4 Sammanfattning av resultatet

Det som indikeras i denna studie är att trots att deltagarna sitter i samma båt finns det ändå tydliga skillnader mellan hur de definerar de bakomliggande orsakerna till sin arbetslöshet. I resultatet presenterade båda inre såväl som yttre faktorer som beskriver varför deltagarna fortfarande är utan arbete. Deltagarna av utländskt ursprung saknar arbetslivserfarenheter i Sverige och deltagarna av svenskt ursprung har förlorat tron på sin egen arbetsförmåga. Sambandet som gör att de två grupperna sitter i samma båt är att de är utstötta från arbetsmarknaden som i detta fall utgör undersökningens grundade teori. Att de är utstötta från arbetsmarknaden beror på att de utländska deltagarna upplever sig ej önskvärda och saknar de specifika kompetenser som arbetsmarknaden efterfrågar. Deltagarna stämplas som okunniga och omöjligt att assimlera. De svenska deltagarna utestängs på grund av att de upplever att de har halkat efter utvecklingen och känner att de inte har tillräckligt att erbjuda den arbetsmarknad som alla konkurrerar om.

Samtliga deltagare har en positiv mening om AMA och de rehabiliteringsåtgärder som de har tillskrivits. AMA för dem är inte bara en plats att fördriva bort tiden i, utan de flesta av deltagarna upplever en bekvämlighet att de har något att sysselsätta sig med istället för att irra runt utan att ha något som strukturerar upp tillvaron och ger den mening. Deltagarna de känner sig mer sociala då de får träffa andra individer som befinner sig i samma situation. AMA blir som en mötesplats att känna samhörighet där deltagarna kan stötta och hjälpa varandra. För deltagarna utgör AMA en plats som de kan vara i då det inte finns andra

möjligheter att tillgå. Denna plats kan, på ett sätt, ge trygghet och att trots att de är utstötta från arbetsmarknaden innebär det inte att samhället har glömt bort deras existens.

6. Diskussion

Jag inleder detta avsnittet med en allmän diskussion kring det som framkommit i undersökningen. Jag börjar med att beta av syfte och frågeställning för att se om dessa blivit besvarade i relation till resultatet. Därefter ställer jag resultatet i förhållande till tidigare forskning på området för att på detta sätt ta reda på om min studie har inneburit ett nytillskott till forskningen eller om arbetet enbart verifierar det som tidigare forskning har fastställt. Kommen så långt går jag vidare med att koppla de teorier jag har valt att utgå från, som var Becks teori om risksamhället och Goffmans teori om stigma, för att belysa och öka förståelsen kring det framtagna resultatet. Innan jag sätter punkt kommer jag att ägna ett avsnitt åt att kritiskt granska den metod jag har valt, där fördelar och brister kommer att redogöras och därmed diskutera några framtida forskningsförslag.

6.1 Är mina frågeställningar besvarade?

Studiens syfte var att undersöka *hur* deltagare i AMA arbetsmarknad ser på sin situation som arbetslösa, finns det skillnader mellan hur en utlandsfödd definierar sin arbetslöshet och den som är svensk med tanken på att de sitter i samma båt dvs. deras långtidsarbetslöshet. Resultatet indikerar att det finns skillnader mellan utlandsfödda och svenska deltagarna för hur de definierar sin arbetslöshet och de bakomliggande orsakerna till arbetslösheten. Ur de utlandsfödda deltagarnas utsåganden fanns en uppgivenhet kring att de inte lika lätt kan konkurrera med svenska arbetssökande. Dessa deltagare saknar den formella utbildningen, brister i språkutövningen och har inga referenser. Deltagarna av utländskt ursprung saknar något som de allra flesta infödda har: informationskanaler och nätverk. Dock den största bristen som de utländska deltagarna beklagar sig över är att de aldrig fått chansen till ett riktigt arbete, trots att de håller ögonen öppna för möjliga jobb och är ute på praktik för att visa fram fötterna. AMA's arbetsmarknad var det enda som de fick känna doften av ett s.k. "arbete". På grund av arbetsmarknadens hårda kvalificerings krav och flera jobbavslag har medfört att deltagarna väljer att vara kvar i AMA än att söka sig ut på den ordinarie arbetsmarknaden. Dem väljer hellre det säkra och trygga framför den avvisande riskfyllda arbetsmarknaden.

För de svenska deltagarna är orsakerna till deras arbetslöshet olik deltagarna av utländsk härkomst. Talesättet » du kan inte få morgondagens jobb med gårdagens kunskaper« blir mer aktuell än vad man någonsin kan föreställa sig. Deltagarna av svenskt ursprung upplever att den utbildning dem har från förr inte duger till, de känner sig osäkra och sårbara på den snabbt föränderliga arbetsmarknaden. Tiden för kompletteringar, vad gäller en bredare kunskapsgrund, blir orimligt lång och upplevelsen att hinna ikapp blir överklig och svår hanterbar. De svenska deltagarna tillskillnad från de utländska har sedan tidigare haft olika yrkeserfarenheter och har ett bättre kontaktnätverk. Det som dock tycks brista för att få ett riktigt arbete är att utnyttja detta kontaktnätverk. Svenska deltagarna saknar motivationen att aktivt söka jobb då de finner det av bekvämlighetskäl betydligt bättre att åta sig de

åtgärdsprogram som AMA erbjuder än att återgå till det krävanden och stressfyllda arbetsmarknaden. De svenska deltagarna är inte bredda att ta vilket ledigt jobb som helst, däremot har de krav på vilka jobb de kan tänka sig. På grund av den bristande självförtroende och tanken av att ingen vill anställa mig med låg utbildningsnivå, uppstår ett negativt tänkande att inte duga till.

6.2 Återkoppling till tidigare forskning

Utbildning och Diskriminering

Resultatet visar att de intervjuade deltagarna anser att vikten av att ha en utbildning har bland annat en avgörande roll för anställning. Deltagarna av utländsk härkomst har en låg utbildning från hemlandet och i Sverige enbart kunnat erhålla betyg från SFI. Vad rör de svenska deltagarna har de inte hellre någon högre utbildning än att de gått klart gymnasiet. Deltagarna upplever att deras låga utbildningsnivå är en av orsakerna att deras chanser till arbete är minimala. Viljan och motivationen att göra något åt sin utbildningssituation är väldigt låg då de ser det som ett ouppnåeligt mål. Med beaktandet av deltagarnas höga ålder och utbildnings- och arbetsmarknadens snabba förändringar anser de att denna möjlighet har gått de förbi. Att skola om sig tycks vara en svår väg för deltagarna, men AMA´s åtgärdsprogram är deltagarna mer positivt inställda till då de anser att detta i och för sig ger en form av omskolning rent praktiskt.

Den tidigare forskningen bekräftar det ovannämnda att många arbeten kräver högre utbildning och specifika arbetslivserfarenheter. Enligt Arai och Vilhelmssons (2004) studie visar att de som i allmänt löper större risk för arbetslöshet är invandrare oavsett om de är välutbildade. En annan studie utförd av Duvander (2001) undersöker om graden av landsspecifika kompetenser och bemästrandet av de sociala koderna kan leda till förbättrad ställning på arbetsmarknaden. Resultatet av denna studie visar att oavsett om man har de landsspecifika kvalifikationerna och hög utbildningsnivå så är invandare ändå den grupp som är värst utsatt för arbetslöshet.

För vad som gäller förekomsten av diskriminering i anställningsvillkoren anser de utländska intervjuade deltagarna att denna finns. De känner sig särbehandlade då de aldrig fått en chans att visa vad de går för. Att diskrimineras på detta vis är inget hemligt, deltagarna menar att arbetsgivarna avsiktligt sorterar bort utländska sökande då de själva är ett bevis för detta i och med att de har varit på praktik och sökt flera jobb utan framgång. För att relatera det till tidigare forskning framkommer det i Arai och Vilhelmssons (2004) undersökning att det finns tydliga etniska grupperingar och vilka av dessa grupperingar som drabbas mest. Enligt deras studie har den grupp som löper störst risk rankats enligt följanden rangordning: icke-europeiska, europeiska, nordiska och infödda. En annan studie av Hermelin (2005) bekräftar denna särbehandling. Studien visar för att bli anställd gäller det att den arbetssökande har de kvalifikationer som det efterfrågas, den rätta personligheten och gynnsamma referenser. Studien bekräftar även att det råder etnisk diskriminering på arbetsmarknaden där rekryterarna favoriserar den arbetssökande som står de närmast dvs. sina landsmän. Det som faller i glömska i dem forsknings artiklar jag funnit men som mina deltagare poängterar är att utbildning för de inte enbart är i syfte att bli mer åtråvärda på arbetsmarknaden utan även för den egna självkänslan. Genom utbildning får de mer insyn och kunskaper om olika livsaspekter som därmed kan hjälpa de att hitta en inriktning som de sedan kan jobba med.

Anställningsformer och Arbetsmarknads politiska program

Studien av Andersson och Wadensjö (2008) visar att det råder stor representation av invandrare i bemanningsföretag och egenföretagande. Orsakerna som ligger till grund för denna överrepresentation hos invandrare konstaterar författarna att det bland annat kan bero på åldern, utbildningsnivån och kön men det kan likaväl bero på att det råder en försämrad sysselsättning i samhället. Denna studie är ett bevis på att när arbetsmarknaden favoriserar en viss typ av grupp återstår det inte många alternativ att välja bland. Alla har inte möjligheten till att starta eget företag och att låta sig hyras av ett bemanningsföretag ger ingen stor trygghet såsom en fastanställning. Ändock kan bemanningsföretag vara ett sätt att få in en fot via då deltagarna upplever det svårt att få direkt en fastanställning och särskilt då man saknar arbetslivserfarenheter.

Ett annat alternativ till de ovannämnda anställningsformer kan man läsa i Thomsens (2009) undersökning om åtgärdsprogram som Europiska länder satsar på för att förhindra arbetslöshet, men att programmen skall även vara till för att tjäna att hjälpa de arbetslösa i deras situation så att de i så stor utsträckning som möjligt inte behöver bli långtidsarbetslösa. Deltagarna på AMA ser verksamheten som något positivt att den finns till för att hjälpa dem som har varit utanför arbetsmarknaden länge. Dock skall det inte glömmas att AMA arbetsmarknad är en frivillig verksamhet att delta i och ingen tvångsåtgärd. Det som syns tydligt i undersökningen att alla mina deltagare som jag har intervjuat har varit i AMA arbetsmarknad allt från 4 år upp till 9 år. Detta enligt Thomsen (2009) kan leda till försämring av deltagarnas möjligheter att återgå till arbetsmarknaden. Denna aspekt är av stor betydelse i mina ögon att ta i beaktandet för att allt för lång tid på AMA kan medföra att deltagarna vill stanna kvar framför att söka ett arbete men även att vara inskriven under lång tid kan ge felaktiga och negativa indikationer för arbetsgivaren att något kan vara fel på deltagaren. Vad som behövs för deltagarna på Utvecklingscentrum är mer coaching och motivation att aktivt söka jobb. Många av deltagarna hade en handlingsplan men som de inte riktigt vet vad som står skrivit då handlingsplanen utträttades i samband deltagarna skrevs in i AMA.

Hälsa och Sociala nätverkets betydelse

I studien av Akhavan, Bildt, Franzén och Wamala (2004) framgår att ett skadat hälsa har negativa påverkningar på individens självkänsla men som även kan utgöra ett hinder för att klara av ett arbete. Vidare poängterar författarna att upplevelsen att känna sig frånvarande från arbetslivet i sig medför negativa inverknings på individens hälsan. Deltagarna på AMA upplever inte att deras hälsa är på något sätt nedsatt då de dagligen har jobb och uppdrag att utföra som är förutsatt av den rehabiliteringsprogram som de har. Det som jag dock kunde läsa av utifrån de utländska deltagarna är upplevelsen av besvikelse över arbetsmarknadens särbehandling och de stereotypa uppfattningar om att invandrare inte duger till eller är allmänt okunniga. Deltagarna av svenskt ursprung upplevde dålig hälsa från sina tidigare arbetslivserfarenheter genom den arbetsstress som de ständigt utsattes för.

En annan studie av Nordenmark (1997) berör hur arbetslösheten tenderar att koncentreras inom vissa familjer och sociala nätverk. Om arbetslösheten drabbad en familjemedlem är sannolikheten stor att flera i det familjemedlemskapet är utan arbete. Deltagarna på AMA främst de av utländskt ursprung betonar hur betydelsefullt ett kontaktnätverk för de skulle vara. Om deltagarna hade ett relativt brett kontaktnätverk så hade deras möjligheter till arbete sett ljusare ut. Idag spelar ett kontaktnätverk en mycket stor och avgörande roll då man söker ett arbete. Enligt deltagarna ser de AMA som ett kontaktnätverk som de kan ta nytta av för att

få in en fot på arbetsmarkanden. I och med att de utländska deltagarna saknar referenser att hänvisa till blir AMA i detta avseende deltagarnas källa till arbete.

6.3 Koppling till två teoretiska referensramar

I det följande avsnittet kommer två teorier att presenteras som hjälp för att bättre förstå undersökningens resultat. Jag börjar med att introducera Ulrich Becks teori om Risksamhället där han berör hur samhället i stort därav arbetsmarknaden har förändrats och moderniserats. Förändringen enligt Beck har medfört många risker som är av värde att betona och lyfta fram för att inse i vilken riktning dagens samhälle färdas mot, något som jag anser vara av betydelse att ha kännedom om då det är ett brännbart ämne inom ramen för denna studie. Därefter tar jag upp Goffmans teori om Stigma - den avvikandes roll och identitet - där det presenteras en bild av den "stigmatiserades" inställning till sig själv och sitt förhållande till sin omgivning dvs. de "normala". Goffman presenterar hur den "stigmatiserade" skall bemöta samhällets krav och förväntningar: antingen genom att dölja sitt stigma till vilket pris som helst eller att han skall öppet vidgå sitt stigma och därmed utsättas för en del risker.

Risksamhället - Beck Ullrich

Beck berör många aspekter av den mänskliga tillvaron som sätts ur balans, men jag kommer specifikt att redogöra hans synpunkt vad gäller förvärvsarbete och dess risker. Beck (1998: 146-147) anser att arbetsmarknaden har gett upphov för en individualiseringsdynamik där människans frigörs från bl.a. familje- eller yrkesband. Detta kräver i sin tur att individen sätter upp planer för sitt liv och hur den vill leva. De risker som inträffar till följd av denna individualisering, är att individen som drabbas av arbetslöshet blir hennes personliga öde. Man drabbas inte längre av arbetslösheten på ett kollektivt och socialt synligt plan, utan det kollektiva ödet förvandlats till ett personligt öde där individen tvingas klara av saker på egen hand. Vidare påpekar Beck att arbetslöshet blixten inte längre slår ner i en grupp, en klass eller ett visst skikt, utan i marknadsindividen med hennes personliga och specifika egenskaper. Samhället har idag ett tydligt utseende indelat mellan en majoritet som har ett arbete och en växande minoritet som är arbetslösa, har tillfälliga arbeten eller de som överhuvudtaget inte lyckas få in en fot på arbetsmarknaden.

Andelen långtidsarbetslösa öka stadigt och risken för att bli eller förbli arbetslös ökar mer för de människor som har en kort eller saknar utbildning, för kvinnor, invandrare och ungdomar, men även för individer som på grund av hälsoskäl har nedsatt arbetsförmåga. Detta gör, menar Beck (1998: 148), att beroende på anställningstiden, hur ofta man byter arbetsplats och om personen har varit arbetslös tidigare kan öka risken att förbli eller återigen bli arbetslös.

Många tror sig idag, menar Beck (1998: 152-153), att arbetslösheten är något tillfälligt då den inträffar. Nackdelen med att arbetslösheten allt som oftast uppfattas som något tillfälligt är att de yttre orsakerna förvandlas till egen skuld, och att problemen i systemet kan lätt slå över till personliga misslyckanden. Det tillfälliga tillstånd av arbetslöshet där vid upprepande försök att hitta ett arbete kan lätt förvandlas till en permanent arbetslöshet, och följden av detta resulterar i att den arbetssökanden förlorar självförtroendet och motivationen. Detta medför att möjligheterna till ett nytt arbete minskar och arbetslösheten från att vara något yttre tränger gradvis in i personen och blir en egenskap.

Ytterligare en faktor som Beck (1998: 158-159) uppmärksammar är utvecklingen av den privata sfären. Han menar att förändringen av de sociokulturella livsstilarna såsom den förändrade betydelsen av familjen och sexualiteten, äktenskapet och föräldraskapet, men också genom denna snabba förändring av olika kulturer har det medfört att privatlivet har fått en mer politisk laddning och där gränserna mellan det privata och offentliga suddas ut. Genom den ständiga urholkningen och utvecklingen av de sociokulturella livsstilarna har det traditionella tänkandet av ett lyckligt familjeliv, med planer på eget hus, egen bil och att barnen får en god utbildning tagit form i en annan livsstil. Idag är det många som eftersträvar att förverkliga sig själv, finna sitt eget jag, och som har personlig utveckling som sin målsättning. De konventionella symbolerna för framgång såsom karriär, inkomst och status är inte längre något essentiellt i jämförelse med det nya behovet att finna sig själv och kunna bli bekräftad. Följden av denna individualiserings värdesystem, menar Beck, medför en distanseringen från betydelsen av familje- och arbetslivet och där den därmed förlorar sin verklighetsförankring och vägledande funktion. Men å andra sidan poängterar Beck (1998: 161), att de sociala levnadsmönster och den sociala verkligheten inte helt försvinner då de upprätthålls av samhällets institutioner, politiska föreningar, fackföreningarna, regeringen och socialbyråerna.

Resultatet visade att de arbetslösa deltagarna definierar sig som de utstötta från arbetsmarknaden på grund av arbetsmarknadens systemförändring av förvärvsarbete och de höga kvalificeringskrav som ställs. Idag är det inte bara individens arbetskraft som är det viktiga, utan det följer krav på en hel del andra egenskaper som en individ måste uppfylla för att anses vara arbetslämplig. Beck (1998: 146-147) anser att denna form av förändring har blivit till i och med att teknologin utvecklas allt mer och allt snabbare, som i sin tur skapar nya former av risker där vi människor måste hela tiden reagera på och anpassa oss efter dessa förändringar. Att leva i ett risksamhälle innebär att människor måste lära sig att leva med en beräknad inställning till handlingars många möjligheter som kan båda vara positiva och negativa och som vi människor konfronteras med dagligen både individuellt och globalt.

Beck skriver att andelen långtidsarbetslösa ökar stadigt och risken för att bli eller förbli arbetslös ökar mer för de människor som har en kort eller saknar utbildning, för kvinnor, invandrare och ungdomar, men även för individer som på grund av hälsoskäl har nedsatt arbetsförmåga. Detta gör, menar Beck (1998: 148), att beroende på anställningstiden, hur ofta man byter arbetsplats och om personen har varit arbetslös tidigare kan öka risken att antingen förbli eller återigen bli arbetslös. I likhet med vad Beck skriver finns detta inslag hos de deltagare jag intervjuade. Deltagare av utländsk härkomst ser negativt på sina möjligheter till arbete på grund av sin etniska härkomst och på grund av att de saknar utbildning, svårigheter att behärska språket och har inga yrkeserfarenheter från tidigare arbeten i Sverige. Deltagarna av svenskt ursprung söker jobb som de icke är kvalificerade för och får därmed avslag. Den utbildning och de tidigare arbetslivserfarenheter som de svenska deltagarna har anses inte vara tillräckliga, som i sin tur resulterar i att deltagarna upplever uppgivenhet och dåligt självförtroende.

Deltagarna har varit arbetslösa under lång tid (från 4 år upp till 9 år) och är fortfarande inskrivna i AMA's arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Deltagarna upplever framtiden som oviss och vill inte tänka långsiktigt då de vet att de fortfarande får gå kvar i AMA. Detta verkar

stämma överens med vad Beck (1998: 120-123) säger om att långtidsarbetslöshet blir ett allt vanligare fenomen som kan vara svårare att ta sig ur. Många tror sig idag, menar Beck (1998: 152-153), att arbetslösheten är något tillfälligt då den inträffar. Men hur lång kan denna tillfällighet vara? Det tycks vara att deltagarna intalar sig själva som Beck påstår att deras tillstånd av arbetslöshet enbart är något tillfälligt och där deltagarna efter flera år av

arbetslöshet fortfarande lever in i stadiet av tillfällighet. Beck anser att nackdelen med att arbetslösheten allt som oftast uppfattas som något tillfälligt är att de yttre orsakerna förvandlas till egen skuld, och att problemen i systemet kan lätt slå över till personliga misslyckanden. Det tillfälliga tillståndet av arbetslöshet, trots upprepande försök att hitta ett arbete, kan lätt förvandlas till en permanent arbetslöshet och följden av detta resulterar i att den arbetssökanden förlorar självförtroendet och motivationen. Detta medför att möjligheterna till ett nytt arbete minskar och arbetslösheten från att vara något yttre tränger gradvis in i personen och blir en egenskap.

Beck (1998: 237) skriver att tidsbegränsade avtal, tillfällig anställning och bemanningsföretag kommer att förstärka och därmed fullända övergången från standardiserade system (heltidsarbete) till destandardiserade system (deltidsarbete). Detta i sig kan upplevas som riskfyllt och otryggt, men å andra sidan kan denna möjlighet även öppna upp flera jobb-möjligheter och därmed de som aldrig får chansen att få in en fot kan nu göra det. Deltagarnas långa tillstånd av arbetslöshet har i mina ögon lett dem till någon form av passivisering och att de inte längre är hundra procent motiverade att göra något åt sin situation, de lägger istället hela belastningen på AMA. Deltagarna tycks ha glömt bort att det rehabiliteringsprogram som de har tillskrivits inte är en permanent anställning.

Stigmatologi - Erving Goffman

Goffmans teori om Stigmatisering kan ge en fördjupad förståelse för vad ett avvikande beteende kan innebära för individer i den dagliga interaktionen. Goffman (2006: 12) har i stigma- *den avvikandes roll och identitet*- utförligt beskrivit hur vi kan skilja mellan det som i samhället ses vara normalt och det som ses som avvikanden. Att stämpas som avvikare eller en utstött person, får sin legitimitet då en individ besitter en egenskap som jämförs som olik de övriga människor, de vi kallar normala. Att stämpla på detta sätt får individen ett stigma, vilket kan innebära förmåga, oduglighet eller handikapp.

Goffman (2006: 14) delar in stigma i tre olika kategorier, då den båda kan vara synlig och osynlig. En av dessa kategorier kallar Goffman för karaktärsstigma. Denna form av stigma uppvisar sig som fläckar på individens personliga karaktär, som till exempel arbetslöshet, alkoholism, psykiska rubbningar m.fl. De olika typer av stigmaten kan följanden upptäckas: en individ som har ett drag eller en egenskap som avviker på ett icke önskarvärt sätt från våra förväntningar. Goffman menar att de attityder samt åtgärder som vi vanligtvis intar till en person med stigma är vi rätt så bekanta med, eftersom det är av den anledningen som de sociala insatserna finns till för att antingen lindra eller vända till godo. Rent definitionsmässigt anser vi att de personer som är stigmatiserade är inte fullt mänskliga. Det är av den anledningen som vi bygger upp en stigmatologi, en ideologi för att förklara deras underlägsenhet och därmed markera den fara som den stigmatiserade representerar.

Goffman (2006: 44-45) skriver att vid den tidpunkt som en individ får en stigmatiserad identitet längre fram i livet, till exempel då arbetslöshet inträffar, är det av stor betydelse att personen kommer till insikt att han har ett stigma. Då personen finner denna insikt är det vid den tidpunkt som personen kommer att möta nya sociala relationer. Det som är av stor betydelse påpekar Goffman är när den stigmatiserade inser att det finns, eller möter, personer med liknande eller samma stigma. Den stigmatiserade får då möjlighet att känna grupp-tillhörighet, stöd, erfarenheter kan utbytas och därmed erhålla handledning i att hantera sitt stigma. Det finns, menar Goffman (2006: 36-38), ytterligare en grupp som kan hjälpa den stigmatiserade att hantera sin situation som Goffman kallar för de "visa". En typ av vis person är den som arbetar på någon institution som sörjer för den stigmatiserade personens behov eller som står för någon form av aktion som samhället vidtar för den stigmatiserades

förmån. De visa befinner sig i en speciell situation då de är väl förtrorliga med de stigmatiserade, och som kan visa förståelse och sympati. De visa, menar Goffman, är viktiga personer för de stigmatiserade då de får någon form av socialt erkännande och uppfattas som normala utan att den stigmatiserade behöver känna skam eller utöva någon särskild självkontroll.

Allt som oftast i mötet med de normala känner den stigmatiserade en osäkerhet, osäker på vad de normala egentligen tycker och tänker om hans stigma. Trots att den stigmatiserade personen ser sig själv som normal, så känner han sig ändå inte som fullt accepterad. I sociala situationer då personens stigma uppenbaras uppstår en besvärande stämning för båda parterna. Men Goffman skriver att vid besvärande situationer är den stigmatiserade mer van vid sådana situationer och kan hantera de på ett bättre sätt (Goffman 2006: 28). Känslan av att inte uppnå fullt socialt erkännande medför att den stigmatiserade intar en försvarsattityd för att inte utsätta sig själv för obehag. Den stigmatiserade enligt Goffman (2006: 13) kan välja olika handlingsstrategier allt från att avge full information om sitt stigma eller totalt hemlighålla det. Då stigma är synligt tvingas den stigmatiserade att visa upp och därmed hantera sitt stigma i sociala situationer, som till exempel arbetslöshet. Men vad beträffar ett osynligt stigma kan den stigmatiserade lära sig att dölja för att uppfattas som normal. Den individ som dock väljer att hemlighålla sitt stigma lever med risken att bli avslöjad.

Goffman (2006: 122-123) anser dock för att lätta på den sociala spänningen och för att vinna socialt erkännande kan den stigmatiserade "bryta isen" genom att omtala sitt stigma och därmed visa för de andra att han är frigjord från det och kan komma över det. Det som också Goffman menar att den stigmatiserade tillråds att ta emot den hjälp som dem normala erbjuder och därmed visa uppskattning. De arbetslösa enligt Goffman (2006: 148) är människor som lever i något slags kollektiv förnekelse av den sociala ordningen. De har namn om sig att de inte tar till vara på dem tillgängliga möjligheterna som samhället ställt till förfoganden för att bättra deras ställning.

Samtliga av studiens deltagare har en gång tillhört en kategori som anses vara det normala i samhället: att ha ett arbete att gå till. Enligt Goffman (2006: 44-45) deltagarnas stigma blir till, från den tidpunkt då de blir medvetna att de är arbetslösa vilket har skett då deltagarna skrivit in sig på Arbetsförmedling och tillskrivits att ingå i ett åtgärdsprogram. Genom detta ställs deltagarna i en helt ny situation och väntar att möta och hantera nya sociala relationer. Genom att deltagarna deltar i dem arbetsmarknadspolitiska åtgärder blir deras stigma synligt, något som de inte kan förneka. Deltagarna får också då möjlighet att bekanta sig med andra deltagare med samma karaktärstigma. Genom att deltagarna träffar de "visa", arbetsledaren, som Goffman kallar för och de andra deltagarna som befinner sig i samma situation uppstår samhörighetskänslor och förståelse, deltagarna stöttar varandra i både sökandet efter nya jobb men även på ett känslomässigt plan. Då jag frågade deltagarna vad de ansåg om AMA så uppgav de flesta en mycket positiv uppfattning om verksamheten. Deltagarna upplevde sin närvaro på AMA som något väldigt givande, det medför struktur och rutiner att anpassa sig efter istället för att gå hemma och känna sig isolerad från omvärlden och den sociala aspekten. Goffman menar att inom den grupp som delar samma karaktärstigma upplevs stigmat som normalt och känslan att bli sedd som den faktiskt människan man är utan att behöva dölja sitt jag bakom ett falskt ansikte stärker individen, deltagarna får möjlighet att visa sin faktiska sociala identitet inom gruppen.

Då deltagarnas intervjuades om varför det inte har kunnat få något arbete gjorde att deltagarna stundom intog en försvarsattityd och lade skulden på yttre faktorer i samhället. Innerst inne är alla deltagare fullt medvetna om att genom sin kapacitet och vilja kan klara av ett arbete lika bra som någon annan, men de tycks ändå normalisera sitt tillstånd genom att belägga samhället skulden för deras arbetslöshet. Då deltagarna inte uppnå fullt socialt

erkännanden, till exempel när de söker jobb och får ett avslag, tenderar de att inta en försvarsattityd. Att försvara sin situation enligt Goffman (2006: 28) är något som en stigmatiserad person gör för att försvara den egna personen och för att inte ge upphov till felet ligger hos honom.

Deltagarna på AMA normaliserar sitt stigma som något positivt och icke avvikande genom att de uppfyller villkoren som AMA kräver dvs. komma i tid, utföra de arbetsuppgifter som krävs och att de därmed erhåller ersättning för den tid de tillbringar där. Detta ser deltagarna som ett arbete i sig som de utför precis som på en vanlig arbetsplats. De visa (i detta fall deltagarnas arbetsledare), menar Goffman, är viktiga personer för de stigmatiserade då de får någon form av socialt erkännanden och uppfattas som normala utan att den stigmatiserade behöver känna skam eller utöva någon särskild självkontroll. Det som deltagarna saknar och som tydligt indikeras i resultatet är att arbetsledarna måste inta en mer informativ roll och ofta påminna deltagarna att AMA är inte som den riktiga arbetsmarknaden. Deltagarna tycks inte heller få tillräckligt med motivation från konsulenterna som är ansvariga för att kontrollera att deltagarna aktivt söker jobb och öppna för olika jobb- och utbildningsförslag.

6.4 Egna reflektioner

Min förståelse var att deltagarna på AMA saknade motivation att söka arbete och såg på verksamheten som en bekväm plats att fördriva bort tiden på då de samtidigt erhåller försörjningsstöd och andra former av bidrag för att vara där. Jag förmodade även att antalet utländska deltagare var överrepresenterade än antalet inskrivna svenskar i AMA arbetsmarknads jobb- och utvecklingsgaranti. Min förståelse har reviderats till en ny förståelse då jag insåg att jag uppvisade en fördomsfullhet mot utländska individer. Jag utgick utan någon vidare eftertanke att AMA Arbetsmarknads deltagare dominerades av utländska deltagare vilket inte alls såg ut i verkligheten. Vad beträffar deltagarnas motivation att söka arbete har förlorat sitt värde då de har varit utan arbete under allt för lång tid. Att vara utan arbete under lång tid föder känslor av uppgivenhet kring möjligheten att kunna få ett arbete. Deltagarna var vilsna och hade inga tydliga förväntningar och mål att vilja uppnå då framtidsaspekten upplevdes som mörk och oviss. Deltagarna har förlorat hoppet och tron om att det fortfarande finns möjligheter för de att bli accepterade av arbetsmarknaden, vilket innebär att deltagarna inte nödvändigtvis saknade motivation utan har snarare tappat motivationen på grund av den långa tiden av arbetslöshet. Det som däremot har förstärkts hos deltagarna är känslan av rädsla att inte förhastat sig in i att söka de jobb som finns tillgängliga på arbetsplatsen. Rädslan har även förorsakat att deltagarna har egna krav på hur ett jobb skall vara utformat, där den skall vara anpassad efter deras behov och önskemål. Det som också framgick av deltagarna att de sällan blev uppsökta av utvecklingskonsulenter som ansvarar för deltagarnas framsteg. Att inte deltagarna söks upp av de ansvariga, enligt min mening kan leda till att deltagarna fortsätter att gå på AMA utan att ta hänsyn till vad som komma skall. Enligt sociologen Foucaults (2003: 145) *-övervakning och straff-* diskuteras betydelsen av kontinuerlig kontroll och disciplinering som viktiga komponenter som påverkar och formar människors handlande. Jag skulle tro att ökade och kontinuerliga uppföljningar från konsulentens sida är av nödvändighet för deltagarna att bli mer medvetna om sin situation. Det känns som om deltagarna är i behov av att påminnas att AMA är ingen riktig arbetsplats.

6.5 Metodkritik och Framtida forskningsförslag

Mitt val av den grundad teoretiska metoden har varit mycket positiv att använda med beaktandet av studiens syfte att undersöka om det råder något samband mellan deltagarna beroende på hur de definierar sin arbetslöshet och vad de anser vara de bakomliggande orsakerna att de är utan arbete. Grundad teori har inte varit svår att förstå och det finns tillräckligt med kurslitteratur som ger en god fingervisning hur man tillämpar metoden och genomför en undersökning med den. Det som dock har varit tidskrävande var utformningen av kategorierna vars funktion har en bestämd mening för den grupp människor som studeras. För att vara självkritisk upptäcktes i efterhand en metodmiss vad gäller tillämpningen av det selektiva urvalet. Det selektiva urvalet blev inte selektivt i sin fulla mening på grund av att jag var begränsad att välja mellan ett visst antal deltagare och att valet av de tre resterande deltagarna i själva verket kan ses som ytterligare ett öppet urval. Hade jag däremot vid det selektiva urvalet haft en avsikt eller en poäng med valet av deltagarna och inte hade behövt vara begränsad till att välja från den utvalda listan som deltagarnas arbetsledare hade bestämt. Valet av de resterande tre deltagarna valdes för att öka datainsamlandet utan att vidare tänka efter specifika drag som jag hade kunnat titta efter hos deltagarna. En annan aspekt som jag upplevde som oroanden var intervjusituationen med deltagarna, att jag kanske fick svar efter vad respondenterna trodde att jag ville höra. I vissa svar kunde en tendens till korrekthet skönjas och det är lätt att vilja stå i bra dager med den som intervjuar om det ställs lite känsliga frågor. En av deltagarna uppvisade en väldig försiktighet vid svar på frågorna och precis efter tredje frågan som jag skulle ställa frågade deltagaren om jag verkligen var student och om frågorna var avsedda för ett forskningsarbete. Deltagaren misstänkte att jag kom från någon instans för att inspektera. Ytterligare en aspekt som hade kunnat framhävas extra är de år av arbetslivserfarenheter som grupperna skiljer sig på och som i grund och botten är en essentiell skillnad mellan grupperna.

Denna studie har varit mycket intressant och givanden att genomföra och förslag till fortsatt forskning skulle kunna vara en uppföljningsstudie efter samma problemområde och metod, men med fler jämförelsegrupper. Ett förslag skulle kunna vara att lägga till urvalet kön och studera könsskillnader för hur kvinnliga och manliga deltagare definierar sin arbetslöshet med beaktandet av faktorn kulturell tillhörighet.

6.6 Slutord

Jag skulle vilja rikta ett stort tack till minHandledaren och Examinatorn på Mälardalens Högskolan. Ett tack går även till min kontaktperson på AMA och de deltagare som ställde upp på att bli intervjuade – samt inte minst tre andra arbetsledare på AMA som har varit väldigt hjälpsamma och tillmötesgående.

Referenser

Alvesson, M. & Sköldbberg, K. 1994, *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Studentlitteratur, Lund

Beck, U. (1998). *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos

Foucault, M. (1974). *The order of things: An archaeology of the human sciences*. London: Tavistock: Routledge.

Foucault, M. (2003). *Övervakning och Straff (4 uppl)*. Halmstad: Bulls Graphics AB

Goffman, E. (1963). *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Göteborg: Elanders Digitaltryck AB

Goldberg, T. (2005). *Samhällsproblem (6 uppl)*. Lund: Studentlitteratur

Guvå, G., & Hylander, I. (2003). *Grundad teori - ett teorigenererande forskningsperspektiv*. Stockholm: Liber.

Hartman, J. (2001). *Grundad teori. Teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.

Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantativa metoder (2 uppl)*. Lund: Studentlitteratur

Rapporter och Artiklar

Akhavan, S., Bildt, C.O., Franzén, E.C. & Wamala, S. (2004). [Health in Relation to Unemployment and Sick Leave Among Immigrants in Sweden from a Gender Perspective](#). Journal of Immigrant Health, Vol. 6, 103-118

Andersson, J. P. & Wadensjö, E. (2008). [A Note on Immigrant Representation in Temporary Agency Work and Self-employment in Sweden](#). Labour, Vol. 22, 495-507

Arai, M. & Vilhelmsson, R. (2004). [Unemployment-Risk Differentials Between Immigrant and Native Workers in Sweden](#). Industrial Relations, Vol. 42, 690-698

Duvander, Ann-Zofie E. (2001). Do Country-Specific Skills Lead to Improved Labor Market Positions?: An Analysis of Unemployment and Labor Market Returns to Education among Immigrants in Sweden. Work & Occupations, Vol. 28, 210-234

Hermelin, B. (2005). [Recruitment Procedures in the Construction of Labour Market Relations The Ethnic Divide in Sweden](#). Geografiska Annaler. Series B, Human Geography, Vol. 87, 225-236

Mäkitalo, Å. (2006). Att hantera arbetslöshet. Om social kategorisering och identitetsformering i det senmoderna. Serie: Arbetsliv i omvandling, , ISSN 1404-8426 ; 2006:16

Nordenmark, M. (1997). The Concentration of Unemployment Families and Social Networks. A Question of Attitudes or Structural Factors? *European Sociological Review*, Vol. 15, 49-59

Thomsen, S. (2009). Explaining the Employability Gap of Short-Term and Long-Term Unemployed Persons. *Kyklos*, Vol. 62, 448–478

www.ne.se

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer*.

Intervjuguide

* Bakgrundskunskaper

- Ålder
- Familj
- Yrke, före arbetslösheten
- Utbildning
- Härkomst

* Arbetslöshet situationen

- Hur länge har ni varit arbetslös?
- Hur länge har ni varit inskriven i en rehabiliteringsåtgärd hos AMA?
- Anser du att din etniska härkomst har någon anknytning till att du är utan arbete?
- Vilka faktorer anser du har varit de bakomliggande orsakerna till er arbetslöshet?
- Hur definierar/beskriver du arbetslöshet, eller den rehabiliteringsåtgärd som du har tillskrivits?
- Vad tycker eller hur ser du på din situation ut idag, ser du någon utveckling/förändring sen du har skrivits in på AMA?
- Hur uppfattar du AMA som verksamhet, såsom mål och förutsättningar?
- Vilka förväntningar har du på AMA?
- Anser du att AMA´s mål enligt dig har uppnåtts?

* Lösning på arbetslöshet situationen enligt deltagaren

- Har du funderat hur du tänker ta dig ut till arbetsmarknaden?
- Var ser du dig själv om 1 år?